

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA POVIJEST

ENGLESKO-FRANCUSKI RATOVI U AMERICI

DIPLOMSKI RAD

Student: Igor Kiš

Mentorica: Dr. Sc. Zrinka Blažević, izv. prof.

Zagreb, rujan 2016.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	2
2. PREDKOLONIJALNO RAZDOBLJE.....	3
3. KOLONIZACIJA.....	4
3.1 Engleske kolonije na prostoru Sjeverne Amerike.....	5
3.2 Francuske kolonije na prostoru Sjeverne Amerike.....	7
3.3 Indijanska plemena kao saveznici.....	9
4. ENGLESKO-FRANCUSKI RATOVI.....	13
4.1 Rat kralja Williama III. (1689.-1697.).....	15
4.2 Rat kraljice Anne (1702.-1713.).....	18
4.3 Rat kralja Georgea II. (1744.-1748.).....	21
5. ENGLESKO-FRANCUSKI RATOVI U AMERICI TIJEKOM SEDMOGODIŠNJEG RATA.....	23
5.1 Uvod i europska pozadina rata.....	23
5.2 Početak rata.....	24
5.3 Način ratovanja, engleske i francuske jedinice.....	27
5.4 Tijek rata.....	29
5.5 Završetak rata i mir u Parizu.....	31
5.6 Doseljenici.....	33
5.7 Indijanska pobuna (1763.-1764.) i Akt o proklamaciji.....	34
6. EKONOMSKE I DRUŠTVENE POSLJEDICE RATA.....	36
6.1 Stanje u Europi i kolonijama te reakcije na rat.....	38
7. ZAKLJUČAK.....	40
8. SLIKOVNI PRILOZI.....	41
9. LITERATURA.....	44

1. UVOD

Kada sam tijekom studija povijesti prvi put proučavao Englesko–francuske ratove na području Amerike iznenadilo me koliko je ta tema malo zastupljena u znanstvenoj literaturi na hrvatskom jeziku.

Spomenemo li to razdoblje nekome izvan struke, jedini način kako mu predočiti o čemu se radi je spominjanjem knjige Posljednji Mohikanac, u kojoj se djelomično i pristrano opisuju događaji 1757. godine. Tek na spomen knjige ljudi klimnu i kao da shvate o čemu se radi.

Ako pitamo slučajnog prolaznika kada su bili svjetski ratovi, bez razmišljanja će se referirati na 20. stoljeće. Ono stvarno zanimljivo je da jako malo postotak ljudi, čak i onih kojima je struka istraživanje i predavanje povijesti, ne pomišlja odmah na događaje iz sredine 18. stoljeća koji su bili presudni za razvoj naroda i država na više kontinenata.

Veoma je upitno da li je Prvi svjetski rat stvarno prvi rat svjetskih razmjera i da li je taj naziv opravdan. Zanimljiva je i činjenica da se taj rat i nakon zavšetka nazivao samo Veliki rat.

Kako bih dobio detaljniji uvid u taj “zasjenjeni” dio povijesti, obrađivan samo usputno u sklopu povijesti europskih zemalja, odlučio sam se za navedenu temu Englesko-francuski ratovi u Americi.

U radu ću, osim samih ratova, sažeto opisati događaje koji su im prethodili, samo naseljavanje kontinenta i prve kontakte engleskih i francuskih kolonista, ali i događaje koji su slijedili nakon ratova. Tako značajni događaji stvaraju valove posljedica, koji uzrokuju promjene u narednih nekoliko stoljeća, ali isto tako možda i tisućljeća što će procijeniti tek naredni naraštaji istraživača. Isto tako, neću se ograničiti samo na američki kontinent već dati uvid i u europsku pozadinu ratova.

Netko će reći da sam subjektivan, ali u ovom radu nipošto ne želim preskočiti temu zasluga i stradanja američkog domorodačkog stanovništva, koje je u borbama i pokušaju suživota s europskim doseljenicima, izgubilo sve što posjeduje, ali se unatoč tome nikada nije predalo i izgubilo svoje ja.

Uz sve navedeno, jednako mi je važno da rad bude razumljiv i prosječnom čitatelju. Ne želim da predstavlja rad namijenjen samo osobi moje struke nego da predstavlja informativan i lako razumljiv tekst koji može poslužiti kao obrazovno štivo svakoj zainteresiranoj osobi.

2. PREDKOLONIJALNO RAZDOBLJE

„Ambition leads me not only farther than any other man has been before me, but as far as I think it possible for man to go.“ (James Cook)

Spoznaja da postoje nova nepregledna prostranstva i prilika za novi život potaknula je dugotrajan gopodarski razvitak, ubrzala poduzetnički duh, proizvela rastuću pobunu protiv krutog društvenog poretka i ubrzala ulazak Europe u moderni svijet individualizma, kapitalizma i liberalne demokracije.

U vrijeme kada su Francuzi i Englezi počeli uspostavljati svoje sjevernoameričke kolonije, Španjolci su već zauzeli Floridu i područje današnjih saveznih država Novog Meksika i Arizone, a stoljeće poslije zauzeli su i Teksas. U 18. stoljeću Španjolska je proširila svoje misije i utvrde na Kaliforniju.

Iako su Francuzi i Nizozemci plovili na zapad u potrazi za bogatstvima, nisu ga našli ni u zlatu ni srebru već u obliku ribe i krzna.¹

Nakon neuspješnih pokušaja istraživača Giovannija da Verrazana (1524.), Jacquesa Cartiera (1534.) i Henryja Hudsona (1609.), obje su nacije napustile nadu u pronalaženje prečaca za Kinu i u prvoj polovici 17. st. započele manje spektakularan pothvat izgradnje kolonija. Francuzi su istisnuti s kontinenta u 18. st.²

I Englezi su putovali na zapad tražeći put za Istok. Od putovanja koja su u 15. st. poduzeli John Cabot i John Rut do onih u 18. st. koja su poduzeli James Cook i Alexander Mackenzie, Englezi su tragali za sjeverozapadnim prolazom. Ne uspijevajući ga pronaći, postali su kolonizatori.

---

¹ MARUŠIĆ 2012: 2.

² MARUŠIĆ 2012: 3.

3. KOLONIZACIJA

„Nikada se nebo i zemlja nisu bolje stopili i oblikovali čovjekovo prebivalište“

*(John Smith, 1607.)*³

Engleska kolonizacija Amerike razlikovala se po obilježjima od kolonizacije koju su provodile druge europske države. Engleska je bila bliža tradiciji prava pojedinca i društvene pokretljivosti, a Englezi su prije i potpunije od ostalih pokazivali duh individualnog poduzetništva koji će postati glavnom snagom u modernizaciji europskoga svijeta.⁴

Henry VII. i Henry VIII. srušili su moć feudalnoga plemstva, koje je već bilo oslabljeno Ratom ruža, i uspostavili jaku centraliziranu državu. Time su kraljevi iz obitelji Tudor već potaknuli rast poslovnoga srednjega sloja, trgovce i poduzetnike, koji su postali glavnim nositeljima procesa modernizacije.

Druga bitna razlika između Engleske i ostalih većih kolonizatorskih država bila je u tome što je Engleska započela kolonizatorske pothvate kao siromašna zemlja. Iako su se elizabetanci odvažili uhvatiti u koštac s moćnom katoličkom Španjolskom, bili su tek na pragu zadobivanja statusa značajnije sile, a kraljičina riznica nije bila u stanju podupirati pothvate u Novi svijet koji su bili od životnog interesa za velike engleske strateške planove. Rekrutirali su privatno poduzetništvo, a odaziv Engleza tome nacionalnome cilju bio je mješavina domoljublja, protestantskoga vjerskog zanosa, želje za pustolovinom, ali i pohlepe.⁵

Interakcija privatno-poduzetničkog aspekta engleske kolonizacije i individualističkog karaktera engleskoga društva na jednoj strani i okoline Novoga svijeta na drugoj strani rezultirala je značajnim posljedicama. Posvuda u Novome svijetu, nepostojanje etabliranih institucija omogućavalo je ljudima izgradnju novoga društvenog poretka, a izobilje prirodnih bogatstava omogućavalo je plodno tlo za poduzetništvo koje je engleske Amerikance dovelo do individualizma i moderniteta.⁶

---

³ CINCOTTA(ur.) 1998: 6.

⁴ SELLERS, MAY, MCMILLEN 1996: 3.

⁵ SELLERS, MAY, MCMILLEN 1996: 3.

⁶ MARUŠIĆ 2012: 3.

Paradoksalno, engleske su kolonije cvjetale stoga što nisu uspjele u svojim izvornim namjerama združena poduzetništva, što je poduzetnički prostor učinilo dostupnim individualnim engleskim doseljenicima.⁷

3.1. Engleske kolonije na prostoru Sjeverne Amerike

"If we will not be governed by God, we must be governed by tyrants." (William Penn)

Do 1660. godine Engleska nije imala gotovo nikakvu koncepciju kolonijalnog carstva. Na daleka američka naselja rijetko je obraćala pozornost, a engleska je vlada bila previše uznemirena političkim rasulom u zemlji da bi smišljala bilo kakav sustavan plan korisnih odnosa između kolonija i matične zemlje. Završetkom građanskih borbi pojavilo se novo zanimanje za Ameriku. U vrijeme restauracije dinastije Stuarta cijela je sjevernoamerička obala, od Mainea do španjolske Floride na jugu, bila organizirana za naseljavanje i eksploataciju, a u nizu kolonijalnih mjera počela se utjelovljivati jedna vidljiva ideja o carstvu.⁸

Ekspanzija engleskog naseljavanja u Sjevernoj Americi bila je pojačana dijelom zbog želje za stjecanjem strateških prednosti pred drugim kolonizatorskim državama, a dijelom zbog želje da se nagrade povlašteni dvorjani koji su u tijeku građanskih nemira bili na strani Stuarta. Godine 1664. kralj Charles II. darovao je područje između rijeka Delaware i Connecticut svojemu bratu, vojvodi od Yorka (koji je došao na prijestolje 1685. godine kao kralj James II.). James je organizirao flotu i otplovio u New Amsterdam koji se predao bez ijednog pucnja. Shvatio je da je njegov vlastiti teritorij, koji je preimenovao u New York, veći nego što je on želio pa je područje između rijeka Delaware i Hudson, oko 5.000.000 jutara, prenio na dvojicu svojih miljenika kao vlasničku darovnicu New Jersey.⁹

Penn je zaslužan za popunjavanje jedne od zadnjih praznina u neprekidnom nizu engleskih naselja duž atlantske obale Sjeverne Amerike. Sin engleskog admirala, Penn se u Engleskoj preobratio na kvekerizam, radikalni separatistički ekstremizam, koji je provodio puritanske

---

⁷ SELLERS, MAY, MCMILLEN 1996: 4.

⁸ MARUŠIĆ 2012: 5.

⁹ MARUŠIĆ 2012: 5, SELLERS, MAY, MCMILLEN 1996: 18.

doktrine vjerskog proširenja do krajnosti koja je odbacivala svećenstvo i sakramente. Vladajući su Stuarti dugovali Pennovu ocu veliku svotu novca. 1681. godine taj dug i želja da se oslobodi kveкера naveo je kralja Charlesa II. da Williamu Pennu daruje velika prostranstva između Marylanda i New Yorka — 29.000.000 jutara. Penn je poslije povećao taj posjed kupnjom bivše švedske kolonije Delaware. Stigao je u Novi svijet godine 1682. i izgradio Philadelphiju između rijeka Schuylkill i Delaware. Tako je, do 1682. godine, sjevernoameričko carstvo Engleske bilo gotovo u potpunosti zaokruženo. Georgia, posljednja engleska kolonija u Americi, osnovana je tek 1732. godine (prilog 1, str.41).¹⁰

Kolonije na području zaljeva Chesapeake i Nove Engleske u početku su naseljevali samo engleski kolonisti, ali su se unatoč tome razvile u dva različita društva. Na područje Nove Engleske doseljevale su uglavnom obitelji koje su težile mirnijem životu i vjerskoj slobodi. Primjer su puritanci proganjani u Engleskoj. Na područje zaljeva Chesapeake doseljevali su slobodni pretežno muški mladi kolonisti koji su težili zaradi i zlatu. Zemljište uz zaljev pogodovalo je uzgoju duhana. S vremenom trgovina duhanom je cvala, a bogatstvo kolonista raslo što je privlačilo doseljavanje novog vala kolonista. Rast broja plantaža u Virginiji doveo je do nedostatka radne snage na plantažama, ali i u gradovima i lukama. To uzrokuje dodatno useljavanje kolonista, ugovornih radnika i robova. Povećanjem broja stanovnika i povećanom proizvodnjom trgovačkih dobara razvija se trgovina što uzrokuje dodatni razvoj gradova i ekonomije i potrebom za specijaliziranim zanimanjima poput odvjetnika, arhitekata, kipara. Kada uzmemo u obzir sve navedeno, vidimo da se ne radi više samo o koloniji ovisnoj o matičnoj zemlji nego o zametku potpuno novog ideniteta.

---

¹⁰ MARUŠIĆ 2012: 5., SELLERS, MAY, MCMILLEN 1996: 19.

3.2. Francuske kolonije na prostoru Sjeverne Amerike

"I directed the men in our barque to approach near the savages, and hold their arms in readiness to do their duty in case they notice any movement of these people against us."

(francuski istraživač i kartograf Samuel de Champlain)

"They have their skins covered with figures of snakes which they make with the point of a needle. Mr. de Bienville, who is the general of the country, has all of his body covered in this way and when he is obliged to march to war with them he makes himself nude like them. They like him very much but they also fear him."

(Jean-Francois Bertet de La Clue-Sabran, a French sailor journeying to Dauphin Island from Toulon, wrote about the tattoos he saw on the bodies of local Native Americans and on Bienville)

Dok su engleske kolonije rasle i napredovale duž istočne obale Sjeverne Amerike, Francuzi su razvijali drugi oblik carstva na sjeveru i u unutrašnjosti. Godinu dana nakon osnutka Virginije, 1606. godine francuski istraživač i kartograf Samuel de Champlain započeo je osnivati naselje u Quebecu na rijeci St. Lawrence. Posvetio se istraživanju unutrašnjosti daleko uz rijeku St. Lawrence sve do područja Velikih jezera kao i razvoju cvjetajuće trgovine krznom s Indijancima iz plemena Algonquin i Huron (saveznici Francuza u kasnijem razdoblju) koji su živjeli na tom području.¹¹

Sredinom 17. stoljeća uz rijeku Lawrence postojala je uska naseljena zona u kojoj su skromni francuski habitenti (žitelji) radili poput seljaka na imanjima vrlo niskog sloja feudalnih seignoura (gospodara). Francuskim se trgovcima krznom pridružila i skupina misionara isusovaca koji su putovali divljim prostranstvima sjevera propovjedajući kršćanstvo Indijancima.

Usprkos manjoj brojnosti Francuza u Americi oni su zbog svog upornog istraživačkog rada i dobrih odnosa s indijanskim saveznicima postali jaka brana engleskoj ekspanziji na zapad.

---

¹¹ SELLERS, MAY, MCMILLEN 1996: 24.

Jedino je snažna konfederacija plemena Irokeza u gornjem New Yorku, neprijateljski raspoložena prema Francuzima naklonjenim plemenima Huron i Algonquin, štitila nizozemski Novi Amsterdam i engleske kolonije od kontakta s Francuzima.¹²

Nakon uspona kralja Luja XIV. 1660–ih godina, Francuzi su snažnije poticali svoje pothvate u današnjoj Kanadi i pomagali svojim indijanskim saveznicima u ratovima protiv plemena Irokeza. U međuvremenu je kralj Luj nastojao učiniti Francusku vodećom državom u Europi, kao i proširiti njezino carstvo u Americi i drugim dijelovima svijeta.¹³ Jedan od najvažnijih događaja u povijesti Amerike bilo je francusko osvajanje područja Mississippija. La Salle je nazvao ovaj prostor Louisiana.

Taj prostor bio im je prijeko potreban iz tri razloga:

- 1) kao odskočna daska za osvajanje Meksika;
- 2) kako bi spriječili da Englezi zagospodare cijelim Zapadom;
- 3) zbog trgovine¹⁴

Nakon toga Francuzi su uporno slali svoje trgovce i ribare kako bi iskoristili taj prostor. Htjeli su osnovati vlastitu koloniju pa su izgradili uporišta na Mississippiju. Namjera im je bila i proširiti se na jug prema Floridi, ali su naišli na Španjolce. Na tom području su se nalazili i Englezi poslani da ondje osnuju koloniju.

Na Mississippiju su počeli graditi drvene utvrde kako bi odvratili Engleze od širenja i istraživanja na zapad kontinenta. Čak su se na jugu sukobili s Španjolcima koji im nisu dozvolili gradnju u zaljevu Mobile.

Upravitelj novoosvojenog područja bio je Jean-Baptiste Le Moyne de Bienville. Iako su ga mnogi optuživali da nije sposoban voditi tako veliko područje, dugi niz godina je bio na guvernerskom položaju, poštovan od strane indijanskih saveznika i naseljenika. Dodatan problem je bilo i loše stanje stanovnika od kojih je većina bila na rubu gladi, a upravitelji nisu bili sigurni u održivu budućnost.¹⁵

---

¹² SELLERS, MAY, MCMILLEN 1996: 24.

¹³ SELLERS, MAY, MCMILLEN 1996: 24.

¹⁴ MARUŠIĆ 2012: 6.

¹⁵ MARUŠIĆ 2012: 7.

Kraljevo nezadovoljstvo raslo je svakim danom jer je znatan iznos novca potrošio u Louisiani. Kako bi se iskoristilo više rude, kralj je slao robove iz Gvineje na rad u rudnike. To je rezultiralo povećanjem broja stanovnika.

Engleska je otada ulazila u različita savezništva s namjerom da spriječi francuske ambicije, što je rezultiralo nizom od četiri rata.

3.3. Indijanska plemena kao saveznici

„Oni imaju ono što je svijet izgubio. Imaju to sada. Ono što je izgubio, svijet mora ponovno dobiti, inače će umrijeti.“ (John Collier, povjerenik za indijanska pitanja SAD)¹⁶

Procjenjuje se da je na prostoru Sjedinjenih Država i Aljaske živjelo oko milijun Indijanaca koji su bili formirani u preko šest stotina različitih društava i služili se s gotovo šest stotina dijalekata. Velik broj ih je upotrebljavao još jedan jezik koji je među njima bio međunarodan, jezik znakova.¹⁷

Ta su društva postojala u savršenoj ekološkoj ravnoteži sa šumom, ravnicom, pustinjom, vodama i životinjskim svijetom. Osim što je željelo dovoljno članova da se održi, pleme nije imalo drugih ambicija.¹⁸

Ali za razliku od Indijanaca u Mexicu i Srednjoj Americi, nikada se nisu udruživali u carstva i slične tvorevine. Postojali su savezi, ali unutar njih svako pleme je zadržalo svoj identitet.

Povijesnom slučajnošću područje današnjih SAD nije zauzeo jedan bijeli osvajački narod nego Španjolci, Nizozemci, Francuzi i Englezi koji su međusobno konkurirali i indijanska plemena su bila bitan faktor u rivalskom imperijalizmu tijekom narednih stoljeća.¹⁹

Jedna od poznatijih i zanimljivijih epizoda o osvajanju koja je rijedak primjer neiskorištavanja domorodačkog stanovništva je ona španjolskog konvistadora Coronada čija je ekspedicija prešla Arizonu i New Mexico, otkrila Grand canyon Colorada, uspostavila kontakt s Pueblo gradovima-državama, prodrla duboko u Texas i prešla Kansas kako bi

---

¹⁶ COLLIER 1968: 13.

¹⁷ COLLIER 1968: 148.-149.

¹⁸ COLLIER 1968: 149.

¹⁹ COLLIER 1968: 150.

otkrila mitsku zlatnu Quiviru. Međutim, zlata nije bilo. Cijeli put, krajolike, Pueblo Indijance detaljno je dokumentirao Pedro de Castenda, vojnik u Coronadovoj vojsci.²⁰

Po Indijance cijela ekspedicija je imala povoljan rezultat. Jedini cilj ekspedicije je bilo zlato, nije bilo nikakve želje za osvajanjem teritorija i obradom plodnog tla. Budući da nisu našli zlato, konkvistadori su se vratili bez iskorištavanja domorodačkih plemena.²¹ Sveukupno gledajući Coronado je bio pošten prema plemenima, nije ih mučio radi pronalaženja zlata, jedan od rijetkih svijetlih slučajeva gdje jedna rasa nije iskoristila drugu.

Nažalost, nisu sve epizode završile na taj način, većina ih je s razlogom ostavila negativno sjećanje na bijele osvajače.

U kasnijem razdoblju promjene u Sjevernoj Americi najjače su pogodile domorodačko stanovništvo. Europska ekspanzija je prisilila plemena na seobe i prilagođavanje novim uvjetima, a europske bolesti su konstantno desetkovale cijela plemena.

U početku je trgovina s europskim doseljenicima donijela korist: noževe, sjekire, kuhinjsko posuđe, udice i mnoge korisne alate. Indijanci koji su odmah u početku trgovali imali su značajnu prednost u odnosu na one koji nisu.²²

Tijekom 17. stoljeća, kako bi udovoljila zahtjevima Europljana, plemena poput Irokeza sve su se više posvećivala lovu na krznaše. Sve do pred kraj 18. stoljeća plemena su u zamjenu za krzno i kožu u zamjenu dobivala kolonijalnu robu i oružje (ako bi to bilo u interesu Europljana).²³

Promjena trgovačkih odnosa i ruta te prihvaćanje vatrenog oružja dovela je do toga da su neka plemena proširila svoj utjecaj na račun slabijih suparnika. Domorodačka plemena su u jednakoj mjeri ratovala među sobom koliko protiv bijelih doseljenika.

Rezultat toga je da su i Europljani i domorodci iskorištavali povoljne prilike, mijenjali savezništva između raznih frakcija s ciljem osvajanja teritorija, zadobivanja više moći i trgovačkih ruta. U 17. stoljeću na domorodačka indijanska plemena uglavnom se gledalo kao

---

²⁰ COLLIER 1968: 165.-166.

²¹ COLLIER 1968: 165.-166.

²² CINCOTTA(ur.) 1998: 20

²³ CINCOTTA(ur.) 1998: 20

na prepreku koja usporava napredovanje doseljenika, no u 18. stoljeću plemena su postala značajan vojni i ekonomski faktor.

Francuzi i indijanska plemena postali su saveznici još početkom 17. stoljeća na prostoru Quebeca. Takav odnos potječe iz vremena kada su francuski trgovci krznom i istraživač Samuel de Champlain stvorili prijateljski odnos između kvibeških naseljenika i Hurona. Francuzi su pružili pomoć Huronima pri svladavanu njihovih suparnika, Irokeza, na području gornjeg New Yorka. Sukadno tome Huroni i njihovi saveznici Wabanaki postali su francuski saveznici u borbi protiv Engleza.

Wabanaki konfederaciju tvorilo je pet plemena iz Algonquian govornog područja, plemena Abenaki (istočni), Penobscot (zapadni Abenaki), Micmac, Passamquoddy i Malicite. Živjeli su na području današnje države Maine i u Kanadi na području Nove Škotske, Novog Brunswicka i Quebeca.

Isto tako Irokezi su stupili u trgovački, a zatim i saveznički odnos s Britancima i tako postali produžetak britanskog autoriteta kao i Wabanaki konfederacija francuskog.

Irokeška konfederacija je bila najsnažnija indijanska grupacija na tom području, prema predaji u 16. stoljeću osnovali su je Deganavida i čarobnjak Hijavata.²⁴ Živjeli su na području današnje države New York i njihovo područje prostiralo se do rijeke St. Lawrence, zapadno do rijeke Hudson i južno u sjeverozapadnu Pennsylvaniju. Konfederacija je bila poznata i pod imenom Liga Irokeza i Pet nacija, a od 1722. godine Šest nacija. Činilo ju je savezništvo šest plemena: Mohawk, Onondaga, Oneida, Cayuga, Seneca i plemena Tuscarora koje se 1722. godine priključuje savezu (prilog 2, str.41).

Ligom je upravljalo vijeće od 50 predstavnika iz svakog od pet, kasnije šest, plemena. Vijeće je upravljalo zajedničkim poslovima, ali nije moglo nalagati kako će slobodna i ravnopravna plemena voditi svakodnevne poslove. Niti jedno pleme nije se smjelo samo upuštati u rat.²⁵

Liga je ostala jaka sve do Američke revolucije. Tada po prvi put vijeće nije moglo donijeti jednoglasnu odluku o tome na čiju stranu treba stati. Plemena su počela sama odlučivati te su se neka borila uz bok Britanaca, neka na strani naseljenika, a neka ostala neutralna.²⁶ To je

---

²⁴ COLLIER 1968: 172.

²⁵ COLLIER 1968: 174., CINCOTTA(ur.) 1998: 21.

²⁶ CINCOTTA(ur.) 1998: 21.

rezultiralo time da su se svi borili protiv nekog člana Lige što je dovelo do velikih gubitka od čega se Liga Irokeza nikada nije oporavila.

4. ENGESKO-FRANCUSKI RATOVI

„The English who came first to this country were but a handful of people, forlorn, poor and distressed. My father was then sachem. He relieved their distresses in the most kind and hospitable manner. He gave them land to plant and build upon....They flourished and increased....By various means they got possessed of a great part of his territory...”
„But a small part of the dominion of my ancestors remains. I am determined not to live until I have no country.” (Metacom speech prior to the outbreak of war)²⁷

U tijeku mirnih intervala Francuzi su ušli u dolinu rijeke Mississippi iza engleskih naselja. Oko 1700. godine osnovali su postaje na području današnje države Illinois na sjevernom toku Mississippija i osnovali naselja Biloxi i Mobile na obali zaljeva. 1718. godine osnovan je New Orleans kao glavni grad francuske Louisiane.²⁸

Engleska je ulazila u različita savezništva s namjerom da spriječi francuske ambicije, što je rezultiralo nizom od četiri rata (od 1689. do 1763.).²⁹

Te ratove ne možemo gledati zasebno kao ratove europskih kolonista budući da se nije radilo samo o europskim sudionicima nego i njihovim indijanskim saveznicima. Iz tog razloga te ratove ne nazivamo samo Englesko-francuskim nego i Indijanskim ratovima. Ako gledamo u tom kontekstu ne radi se samo o četiri rata nego o većem broju ratova koji su im prethodili, kao i ratovima koji su se događali između većih sukoba i koji djelomično imaju drugačiju genezu nego Englesko-francuski ratovi.

Doseljenici koji su stigli na Mayfloweru i utemeljili Plymouth veliku pažnju su posvetili održavanju dobrih odnosa s okolnim plemenima posebno s Masassoitom, poglavicom plemena Wampanoag.

Daljnjim naseljavanjem zemljište više nisu zauzimali samo puritanci nego naseljenici koji nisu pridavali veliku važnost dobrom odnosu s domorodačkim plemenima što je u narednih 50 godina rezultiralo nizom ratova.

---

²⁷ Poveznica: <http://www.historynet.com/blood-and-betrayal-king-philips-war.htm>

²⁸ SELLERS, MAY, MCMILLEN 1996: 24.-25.

²⁹ SELLERS, MAY, MCMILLEN 1996: 24.

1675. godine počeo je Prvi indijanski rat često nazvan Rat kralja Philipa ili Metacometova pobuna.

Rat je nazvan prema indijanskom poglavici Metacometu koji je predvodio indijanska plemena na prostoru današnje Nove Engleske. Metacom (1638.-1676) je bio sin Massasoita iz plemena Wampanoag . U čast prijateljskih odnosa s puritancima usvojio je ime King Philip.³⁰

1662. godine nakon svog oca i smrti starijeg brata postao je poglavica i počeo oštro nastupati protiv bijelih doseljenika koji su bez suzdržavanja počeli zauzimati njihovu zemlju.

Bio je prisiljen potpisati mirovni ugovor prema kojemu su Indijanci morali predati svoje oružje. Shvativši da neće dobiti nikakvu zaštitu od starih puritanskih saveznika počeo se pripremati za rat. Povod ratu došao je 1675. godine kada su u Plymouthu zbog ubojstva pokrštenog Indijanca, koji je bijelce upozoravao na ratne pripreme, bila obješena tri pripadnika plemena Wampanoag.³¹

Metacom je prvo sklopio savez s plemenom Narragansett s Rhode Islanda i par drugih plemena i nakon toga svom snagom napao doseljeničke gradove. U prvoj godini rata Indijanci su bilježili uspjehe, no pošto su se kolonisti organizirali, savez se počeo raspadati što je dovelo do indijanskog poraza.

Ako se uzme u obzir tadašnja populacija to je bio najrazorniji rat u povijesti britanskih naselja u Sjevernoj Americi.³² U nešto više od godinu dana uništeno je 12 velikih gradova, uništena je ekonomija i zaustavljena trgovina, poginula je desetina vojno sposobnih naseljenika.

S obzirom na razmjer djelovanja i činjenicu da su teret rata nosili većim djelom sami naseljenici, rat je imao pozitivan utjecaj na razvijanje jedinstvenog identiteta u kolonijama, identiteta koje će u narednih stotinu godina sve više dolaziti do izražaja.

---

³⁰ https://en.wikipedia.org/wiki/King_Philip%27s_War

³¹ <http://www.historynet.com/blood-and-betrayal-king-philips-war.htm>

³² <http://www.historynet.com/blood-and-betrayal-king-philips-war.htm>

4.1. Rat kralja Williama III. (1689.-1697.)

„I will answer you with the mouths of my cannons and muskets.”(Louis de Buade de Frontenac, governor of New France)

Prvi od četiri rata je bio Rat kralja Williama III. Kralj William III. bio je holandski protestantski plemić, princ Oranje, stadholder Holandske republike, te kralj Škota, Engleske i Irske. Škotsku i englesku krunu osvojio je u Slavnoj revoluciji 1688. godine, kao zet i nećak (sestrin sin) zbačenog kralja Jamesa II. S Jamesovom kćerkom Marijom II. vladao je zajednički, a nakon njene smrti vladao je samostalno do svoje smrti. Iako je pripadao holandskoj dinastiji, Oranje-Nassau, William se u spisku engleskih i škotskih vladara obično uključuje u Stuarte, kojima su pripadale njegova majka i supruga.³³

William se pridružio Augsburškoj ligi, obrambenom savezu, sklopljenom u Augsburgu 9. VII. 1686. godine između njemačkoga cara Leopolda I., Švedske, Španjolske, Nizozemske, Pijemonta i nekih njemačkih zemalja radi zaustavljanja daljnje ekspanzije Francuske pod Lujem XIV. Augsburška alijansa (liga) prerasla je u Veliku Alijansu.³⁴

Iako su glavna ratišta bila u Europi, rat se proširio na kolonije u Americi, Indiju i Afriku. Iz tog razloga smatramo ga prvim interkontinentalnim ratom, a zbog velikog značaja sudjelovanja indijanskih saveznika na prostoru Sjeverne Amerike Drugim indijanskim ratom. U početku rat je imao malo utjecaja na poslove u Sjevernoj Americi.

Rasle su napetosti između Nove Francuske i britanskih kolonija koje su se 1686. godine ujedinile u Dominij Nove Engleske. Na strani Nove Francuske bila je Wabanaki konfederacija, a na strani Nove Engleske borila se Irokeška (Iroquois) konfederacija koja je kontrolirala ekonomski veoma važnu trgovinu krznom na području Velikih jezera.

Na nagovor Nove Engleske Irokeška konfederacija prekida trgovinu između Nove Francuske i sjevernih plemena na što Nova Francuska i njihovi indijanski saveznici odgovaraju napadom na Senekinu zemlju u sjevernom New Yorku.

---

³³ <https://www.britannica.com/event/War-of-the-Grand-Alliance>
https://en.wikipedia.org/wiki/King_William%27s_War

³⁴ <https://www.britannica.com/event/War-of-the-Grand-Alliance>

Slične napetosti su postojale i na granici Nove Engleske i Akadije. Engleski naseljenici iz Massachusettsa su proširili svoja naselja u Akadiju pa su Francuzi, da učvrste svoja prava na to područje, osnovali katoličke misije u nekoliko indijanskih naselja. Jedan od značajnih sukoba je masakr engleskih naseljenika u Fort Loyalu 1689. godine na što brodovlje Nove Engleske vođeno Sir William Phipsom 1690. godine napada i osvaja Port Royal, glavni grad Akadije. Idućih 6 godina napadi su konstantno vršeni s obje strane.³⁵

Na području New Yorka sukob se još više zaoštrava kada Irokezi kao odgovor na napad na Senekinu zemlju napadaju Lachine. Taj događaj se u povijesti spominje kao Lachine masakr u kojem je velika skupina ratnika iz plemena Mohawk napala naselje Lachine, pobila dio stanovnika i zapalila grad.

Na čelo Nove Francuske kao guverner nakon Denonvillea dolazi grof Frontenac koji nastavlja s napadima na engleska područja.

Englezi na to odgovaraju s dvije ekspedicije. Jedna predvođena generalom Fritz-John Winthropom usmjerana je na Motreal, ali je zbog zaraznih bolesti i problema s opskrbom doživjela neuspjeh. Drugu je vodio Sir William Phips koji je s brodovljem doplovio pred zidove Quebeca. Na taj napad Frontenac je odgovorio svojom poznatom izrekom "I will answer you with the mouths of my cannons and muskets." Nakon izgubljene bitke Phips se povukao.³⁶

Treće bojište bilo je na području zaljeva Hudson i Jamesovog zaljeva. Hudson's Bay Company (Društvo Hudsonova zaljeva) je prije 1680. godine na području tih zaljeva osnovalo više trgovačkih postaja.

Francuzi predvođeni Pierre Le Moyne d'Ibervilleom su prije početka rata kralja Williama osvojili većinu postaja te uspostavili veoma dobre odnose s indijanskim plemenima radi lakše obrane od mogućih engleskih napada.³⁷ Usprkos tome imali su premalo ljudstva da bi mogli zadržati osvojeno te 1695. godine Englezi preuzimaju postaju York (York Factory). U jednoj od najvećih pomorskih bitaka toga rata Pierre Le Moyne d'Iberville sa samo jednim brodom poražava britansku flotu od tri broda. Ta bitka sama po sebi slikovito odražava odnos francuskih i britanskih snaga u prvom od 4 rata. Obje strane vrše stalne napade, ali Francuzi

---

³⁵ https://en.wikipedia.org/wiki/King_William%27s_War

³⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/King_William%27s_War

³⁷ Crane, 1919: 383.-385.

zbog bolje strategije odbijaju napade i kreću u protunapad, dok su britanske kolonije uglavnom bile prisiljene na obranu.

1697. godine potpisan je ugovor u Ryswicku kojim su granice vraćene na stanje prije rata.³⁸ Takvo stanje stvari je najmanje odgovaralo Hudson's Bay Company budući da su većinu njenih trgovačkih postaja Francuzi zauzeli prije početka rata te je vraćanjem na *status quo ante bellum* (stanje prije početka rata) Engleska ostala bez jednog od značajnih izvora profita u Novom svijetu.³⁹

Britanski saveznici, Irokeška konfederacija, nisu bili zadovoljni britanskim postupcima tijekom rata. Snosili su velik dio ratnih napora dok je britanskoj vojsci nedostajala odlučnost. Kao primjer može se navesti dugo razdoblje 1693.-1696. kada su Francuzi i njihovi saveznici pljačkali irokeška naselja i uništavali usjeve, a naseljenici New Yorka nisu sudjelovali u obrani.

Nakon mira 1697. godine Irokezi, napušteni od britanskih saveznika, ostali su u ratu s Novom Francuskom do 1701. godine kada je u Montrealu dogovoren mir između Nove Francuske, Irokeza i još nekoliko plemena.⁴⁰

Takvi postupci britanskih naseljenika pokazali su na koji način doživljavaju svoje saveznike te da se nemaju namjeru držati dogovora. Bez suzdržavanja možemo zaključiti da je to jedan od glavnih razloga zbog kojeg su u narednom ratu Irokezi ostali neutralni iako se Wabanaki konfederacija borila na strani Francuza.

---

³⁸ <http://www.usahistory.info/colonial-wars/King-Williams-War.html>
<https://www.britannica.com/event/War-of-the-Grand-Alliance>

³⁹ https://en.wikipedia.org/wiki/King_William%27s_War

⁴⁰ https://en.wikipedia.org/wiki/King_William%27s_War
<http://www.raogk.org/military-records/french-iroquois-wars/>

4.2. Rat kraljice Anne (1702.-1713.)

1700. godine nakon smrti kralja Charlesa II. više strana je smatralo da ima pravo na španjolsko naslijeđe.⁴¹ Budući da do dogovora nije moglo doći izbija rat koji se 1702. godine, nakon što Engleska proglašava rat Francuskoj i Španjolskoj, širi izvan granica Europe i smatramo ga drugim interkontinentalnim ratom (prilog 3, str.42).

Rat za španjolsko naslijeđe imao je isti utjecaj na američki kontinent kao i drugi Francusko-indijanski rat. Ponovno s jedne strane djeluju Francuzi s indijanskim saveznicima, s druge Britanci s jednim dijelom svojih indijanskih saveznika zbog čega se naziva još i Trećim indijanskim ratom. Ovaj put na strani Francuza kao saveznici borili su se i Španjolci.⁴²

U tom trenutku u engleskim kolonijama živjelo je oko 250.000 naseljenika, uglavnom u Novoj Engleskoj i Virginiji. Značajnija naselja su bila smještena duž obale i većina stanovnika nije imala nikakva saznanja u unutrašnjosti kontinenta. Naselja u unutrašnjosti najdublje su dosezala do područja gorja Appalachi pa su im krajevi zapadno od Appalachija i južnije od Velikih jezera bili nepoznati. Sva saznanja dolazila su od indijanskih plemena ili od francuskih i britanskih trgovaca.

Na području Floride španjolski misionari su osnovali mrežu misija pokušavajući pokrstiti domaće stanovništvo. Njih je bilo svega oko 1.500, ali domorodačko stanovništvo je brojalo par desetaka tisuća Indijanaca.

Francuski istraživači su pronašli ušće rijeke Mississippi i 1699. godine osnovali Fort Maurepas (Biloxi) iz kojeg su se počeli širiti u unutrašnjost i osnivati trgovačke rute te ulaziti u prijateljske odnose s indijanskim stanovništvom, posebno plemenima Choctaw, Chickasaw i Natchez od čega su imali veliku financijsku korist.⁴³

Navedena zauzimanja teritorija dovodi Francuze, Španjolce i Britance u blisko susjedstvo i do ispreplitanja trgovačkih linija što uzrokuje dodatne napetosti. Kada je došlo do britanske objave rata Francuskoj i Španjolskoj u Europi ratni sukobi su se rasplamsali gotovo cijelom dužinom istočne obale današnjih SAD i Kanade.

---

⁴¹ <http://rjohara.net/gen/wars/anne>

⁴² https://en.wikipedia.org/wiki/Queen_Anne%27s_War

⁴³ https://en.wikipedia.org/wiki/Queen_Anne%27s_War

Izdvajaju se tri glavna bojišta.⁴⁴

Na jugu i jugozapadu španjolska Florida i engleska provincija Karolina međusobno se napadaju pokušavajući zauzeti što više teritorija.

Rat se širi sve do Louisiane gdje Francuska ima svoja značajno uporište u Mobileu. Iako su navedene zemlje bili glavni sudionici rata teret ratnih djelovanja je opet najvećim dijelom pao na njihove indijanske saveznike. Taj „južni“ rat nije donio značajne teritorijalne promjene, ali je djelovao razorno na domaće indijansko stanovništvo. Kao primjer možemo navesti da je indijansko stanovništvo španjolske Floride je bilo gotovo izbrisano, a španjolske misije uništene ratom.⁴⁵

Drugo bojište je obuhvaćalo Akadiju (Nova Škotska i Novi Brunswick), Kanadu, prostor Massachusettsa i Mainea.

Britanska nastojanja su bila usmjerena prema Quebecu u Kanadi, kojeg unatoč naporima nisu uspjeli osvojiti, i prema akadijskom glavnom gradu Port Royalu kojeg su osvojili 1710. godine. Tada je Akadija preimenovana u Novu Škotsku (Nova Scotia).⁴⁶

Francuzi i Wabanaki konfederacija nastojali su spriječiti britansko napredovanje te su izvršili velik broj napada na područje Massachusettsa.

Akadia, francuska naseobina koju je 1604. godine utemeljio Champlain (trgovačku postaju Stadaconu je ustrojio u Quebec 1608. godine) bila je glavni uzrok konflikta nakon kojeg je poražena Francuska naseobinu morala prepusti britanskoj kraljici Anni.

Treće bojište je bilo sjeverno, na području Newfoundlanda. Ondje su se nalazile dva značajnija naselja, St. John's naseljen engleskim kolonistima i francuski Plaisance. Svaki od njih je kontrolirao veći broj manjih stalnih i sezonskih ribarskih naselja. Nakon niza međusobnih napada, koji su rezultirali osvajanjem i uništavanjem većeg broja ribarskih naselja, Francuzi su 1709. godine osvojili St. John's, ali nisu imali resurse da ga zadrže pa ga odmah nakon povlačenja opet zauzimaju Britanci.⁴⁷

---

⁴⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/Queen_Anne%27s_War

⁴⁵ https://en.wikipedia.org/wiki/Queen_Anne%27s_War

⁴⁶ <http://americanhistory.about.com/od/colonialamerica/a/Queen-Annes-War.htm>

⁴⁷ https://en.wikipedia.org/wiki/Queen_Anne%27s_War

Rat završava Mirom u Utrechtu 1713. godine. Glavna posljedica rata u Kanadi je bio gubitak Akadije, gubitak od kojeg se francuska Kanada neće nikada oporaviti.⁴⁸

Hudson's Bay Company sada pokušava ispraviti stanje nakon Rata kralja Williama. U vrijeme Rata kraljice Ane nisu se odvijale značajnije borbe na području zaljeva Hudson, ali Hudson's Bay Company uspješno lobira za povratak izgubljenih teritorije pa Francuska osim Newfoundlanda gubi i područja uz Hudsonov zaljev dok zadržava kontrolu nad zaljevom St. Lawrence i Cape Breton.

Time se cijela situacija nije smirila. Uslijedio je niz manjih ratova, najpoznatiji je bio Dummer's War (1722–1725). Taj rat je bio niz bitaka vođenih između stanovnika Nove Engleske i francuskih saveznika Wabanaki konfederacije, poglavito plemena Mi'kmaq, Maliseet i Abenaki. Jedan od indijanskih vođa bio je i otac Rale, jezuitski misionar i leksikograf koji je boravio među Wabanaki plemenima te se i u prijašnjim ratovima borio protiv Britanaca. Po njemu, ovaj rat zovemo i Rat oca Rala (Father Rale's War).⁴⁹

Bitke su se vodile na granici Nove Engleske i francuskih kolonija. Naime, pri potpisivanju mira u Utrechtu nisu bili prisutni pripadnici plemena i nije se obraćala pozornost na životni prostor plemena iz Wabanaki konfederacije koji je sad bio otvoren britanskom zauzimanju. Iz tog razloga konfederacija nastavlja rat. Indijanci gube, a Britanci zauzimaju Maine, ali značajna novost je da su Britanci po prvi put morali formalno priznati da za upravljanje nad Novom Scotiom moraju pregovarati i s domoradačkim stanovništvom.

---

⁴⁸ <https://www.britannica.com/place/Canada/The-growth-of-Anglo-French-rivalry#ref477595>

<http://americanhistory.about.com/od/colonialamerica/a/Queen-Annes-War.htm>

⁴⁹ <https://www.onwar.com/aced/chrono/c1700s/yr20/fatherraleswar.htm>

4.3. Rat kralja Georgea II. (1744.-1748.)

"Go, and tell your King that I will do the same, if he dares to do the same."

*(Julio León Fandiño. After boarding, Fandiño cut off the left ear of the Rebecca's captain,
Robert Jenkins)*

*„I found myself without money, without credit, without army, without experience and
knowledge of my own and finally, also without any counsel because each one of them at first
wanted to wait and see how things would develop“ (Maria Theresa)*

Treći Francuski i Indijanski rat bio je rat kralja Georgea i činio je dio Rata za austrijsko naslijeđe (1740-1748.).

Napetosti su rasle godinama prije rata. War of Jenkins' Ear naziv je za sukob između Britanije i Španjolske koji je trajao od 1739. do 1748. godine. Sukob je počeo 1731. godine kada je španjolska obalna straža presrela i zarobila britanskog trgovca i krijumčara te mu odsjekla uho.⁵⁰ Nakon toga Britanci su samo čekali priliku da to iskoriste kao povod za rat sa Španjolskom u želji da poboljšaju svoj trgovački položaj na Karibima. S vremenom taj rat je srastao s Ratom za austrijsko naslijeđe.

Rat za austrijsko naslijeđe je započeo pod izgovorom da nadvojvotkinja Marija Terezija nema pravo naslijediti Austriju i ostale habsburške posjede zato što je žena, a žene prema salijskom zakonu ne mogu naslijediti zemlju. U stvarnosti, spol Marije Terezije je bio samo povod Pruske i Francuske da pokušaju poljuljati moć Austrije. Fridrik II., kralj Pruske, poslao je izaslanstvo u Beč s zahtjevom da mu Marija Terezija prepusti Šlesko vojvodstvo, mineralima bogati austrijski teritorij koji je graničio s Pruskom. Marija Terezija je odbila, a Pruska je zauzela Šlesku. Austriju su podržavale Velika Britanija i Nizozemska, tradicionalni neprijatelji Francuske, te kraljevina Sardinija i Saska. Francuska je podržala Prusku, priključila im se Bavarska i Španjolska. Sukladno tome rat se proširio i na prostor kolonija zaraćenih strana.

---

⁵⁰ https://en.wikipedia.org/wiki/War_of_Jenkins%27_Ear

Treći Francuski i Indijanski rat odvijao se na području britanskih provincija New York, zaljeva Massachusetts, New Hampshire i Nova Škotska. Koristeći tvrđavu Louisbourg kao središte operacija Francuzi reagiraju prvi i da preduhitre Britance sustavno uništavaju trgovinu Nove Engleske. William Shirley, guverner Massachusettsa, tada organizira snažnu ekspediciju od 4.000 naoružanih kolonijalista koji su uz pomoć kraljevske mornarice doplovili su do francuske utvrde Louisbourg u Novoj Škotskoj, opsjedali je 6 tjedana i na kraju osvojili. Wabanaki konfederacija za odmazdu 1745. godine kreće u napade duž akadijske granice, a 1746. godine Francuzi šalju flotu u pokušaju da preuzmu Louisbourg, ali ih je spriječila oluja i širenje zaraznih bolesti.⁵¹

1748. godine ugovorom u Aix-la-Chapelleu (naziv se i ugovor u Aachenu) završava rat i Louisbourg se vraća u francuske ruke u zamjenu za Madras u Indiji. Granice se vraćaju na prijeratno stanje čime mnoga teritorijalna pitanja i dalje ostaju neriješena. U Europi jedina teritorijalna promjena bila je prusko preuzimanje Šleske od Austrije.⁵²

---

⁵¹ https://en.wikipedia.org/wiki/King_George%27s_War

⁵² <https://www.britannica.com/event/Treaty-of-Aix-la-Chapelle>

5. ENGLESKO-FRANCUSKI RATOVI U AMERICI TIJEKOM SEDMOGODIŠNJEG RATA

Sedmogodišnji rat koji je na prostoru Sjeverne Amerike poznat pod nazivom Francusko-indijanski rat trajao je u Europi u razdoblju od 1756. do 1763.godine. Ako ga gledamo u kontekstu s ratnim događanjima na drugim kontinentima onda su ratni sukobi počeli 1754. godine i njegovo trajanje iznosi 9 godina.

Francusko-indijanski rat je naziv za rat vođen u Sjevernoj Americi u razdoblju 1754.-1760. godine, između 13 engleskih kolonija (i Nove Škotske) i Nove Francuske (koja je obuhvaćala Louisianu, Ohio, Quebec, Cape Breton i St. Jean Islands).⁵³

5.1. Uvod i europska pozadina rata

Tijekom tog rata kolonijalni aspekt, koji je već bio izronio u doba Rata za austrijsko naslijeđe, imao je važnost bez presedana te je prouzročio sukob svjetskih razmjera.

Nakon Rata za austrijsko naslijeđe Engleska i Francuska su nastavili sukobe oko granica. Sukobi su uglavnom vođeni na prostoru engleskih kolonija, u Quebecu i Cape Bretonu. U Europi su na strani Francuske bili Austrija i Rusija, a na strani Engleske Pruska.⁵⁴

Francuzi su u početku, unatoč manjoj brojnosti, bili u prednosti zahvaljujući superiornom poznavanju terena na kojem su se odvijale početne borbe, iskustva u šumskom ratovanju i savezništvu s Indijancima. Na prostoru Nove Francuske bilo je 75.000 stanovnika, a na prostoru trinaest kolonija 1.500.000 stanovnika.⁵⁵

S vremenom Britanci su učili iz početnih poraza, unaprijedili taktiku, obučavali jedinice i postali jednako dobri u šumskom ratovanju kao i u ratu na otvorenom prostoru.

Sedmogodišnji rat bio je uvjerljivo najveći oružani sukob u dotadašnjoj povijesti. U ratu su aktivno sudjelovale sve tada najmoćnije europske države a kolonijalne sile su u rat uključile i svoje kolonijalne posjede. Na jednoj strani bio je burbonski kralj Luj XV. pokušavajući

---

⁵³ MARSTON 2002: 7.

⁵⁴ MARUŠIĆ 2012: 8., MARSTON 2002: 7.

⁵⁵ MARUŠIĆ 2012: 8., MARSTON 2002: 7.

ponoviti zlatne dane Luja XIV., a na drugoj Fridrik II. na čelu Pruske podržan britanskim zlatom koje mu je osigurao premijer William Pitt.

Sedmogodišnji rat u Americi bio je uglavnom rezultat sukoba oko trgovačkih prava tj. izvora prihoda. Britanski kolonisti bili su pritisnuti uz atlantsku obalu sa samo Hudson's Bay Company na sjeveru koja je ugrožavala francusku trgovinu.

S gotovo trideset puta većom populacijom na duplo manjem prostoru, Britanci su morali naći način da prošire svoj teritorij. Iz toga razloga ulaze na prostor doline rijeke Ohio koji želi kontrolirati Francuska.

5.2. Početak rata

„Fathers, both you and the English are white, we live in a Country between; therefore the Land belongs to neither one nor to other; But the Great Being Above allow'd it to be a Place of Residence for us; so Fathers, I desire you to withdraw, as I have done our Brothers the English; for I will keep you at Arms length. I lay this down as a Trial for both, to see which will have the greatest Regard to it, and that Side we will stand by, and make equal Sharers with us.“ - Seneca chief Tanaghrisson to the commander of a French fort in the Ohio Valley, as reported to and recorded by George Washington, 25 November 1753.

U prva tri rata Francuzi i njihovi indijanski saveznici opustošili su pogranična područja Nove Engleske i New Yorka. Od Rata kraljice Ane Španjolci su bili francuski saveznici tako da je okršaja bilo duž južne i sjeverne britanske granice.

Jedina teritorijalna promjena u Americi, kao rezultat prva tri rata, bio je prijelaz pokrajina Nova Škotska, Newfoundland i Hudson Bay daleko na sjeveru iz francuskog u englesko područje 1713. godine.

Francuska i Britanija u više navrata su ratovale u Europi i na Karibima. Premda je Britanija u njima osigurala određenu prednost, prvenstveno na karipskim otocima bogatim šećerom,

sukobi su većinom bili neodlučeni te je Francuska na početku Sedmogodišnjeg rata 1754. godine u Sjevernoj Americi unatoč svemu zadržala važan položaj.⁵⁶

Do tog je vremena Francuska uspostavila čvrste odnose s brojnim indijanskim plemenima u Kanadi i oko Velikih jezera, zauzela rijeku Mississippi, učvrstila liniju utvrda i trgovačkih postaja i na taj način odredila granice golemog carstva u obliku polumjeseca koje se protezalo od Quebeca do New Orleansa te na potezu zemljišta sve od poriječja rijeke Mississippi do Louisiane što znači da je 1755. godine Francuska pod svojom kontrolom imala većinu teritorija Sjeverne Amerike.

Španjolci su zauzeli veliko područje od Kalifornijskog zaljeva, kroz pustinju i dužinom obale zaljeva do Floride.

Britanci su bili ograničeni samo na uzak pojas istočno od gorja Appalachi. Francuzi nisu bili samo prijetnja britanskom carstvu nego i samim kolonizatorima, a obzirom na to da je držeci unutrašnjost kontinenta, posebno dolinu rijeke Mississippi, Francuska mogla ograničavati njihov toliko potreban prodor na zapad.

Napetosti su narasle kada su naseljenici Nove Francuske željeli proširiti svoje posjede i ojačati trgovinu krznom. Cilj im je bila dolina rijeke Ohio i Velika Jezera. Istovremeno su se i Britanci počeli useljavati na područje doline rijeke Ohio, a kruna je dodijelila zemlju kompanijama poput Ohio kompanije da potakne naseljevanje i zauzimanje zemljišta.

1740-ih izbio je rat između Georga II. od Engleske i njegovih saveznika u sjevernoj Njemačkoj protiv Francuske i Austrije koja je bila povezana s habsburškim vladarima Španjolske.

1745. godine Britanci su zauzeli francuski grad Louisbourg u sadašnjoj Novoj Škotskoj. Francuski protunapad je bio neuspješan. Budući da je francuska prisutnost u St. Lawrencu prijetila britanskim posjedima na atlantskoj obali kolonisti Nove Engleske su počeli razmatrati mogućnost invazije na prostor Kanade s ciljem sprječavanja Francuske u stvaranju čvrstih uporišta u Sjevernoj Americi.

---

⁵⁶ CINCOTTA(ur.) 1998: 42.

Mirovni ugovor 1748. godine bio je samo privremeni zastoj neprijateljstava. 1750-ih pojačale su se napetosti u Sjevernoj Americi.

Francuzi pod zapovjedništvom markiza Duquesnea osnovali su nova naselja u unutrašnjosti Sjeverne Amerike i neuspješno pokušali nagovoriti Irokeze da prekinu svoje savezništvo s Britancima. Dok su Francuzi vršili pripreme za napad, Britanci su se pripremali za svoj napad na Novu Francusku.

Sukob je počeo 1754. godine. Obje velesile, Engleska i Francuska, imale su veliku motivaciju za osvajanje doline rijeke Ohio budući da taj prostor službeno nije pripadao ni Francuskoj ni Engleskoj. Napetosti su porasle i u Akadiji, posebice u zaljevu Fundy. Tu su Francuzi napravili nekoliko novih utvrda, a Englezi su smatrali da time krše odredbe mira iz Aix-la-Chapella. Francuzi su poticali lokalno stanovništvo na borbu protiv Engleza, jer je to stanovništvo uglavnom bilo frankofonsko. Kap koja je prelila čašu bila je francuska gradnja utvrde Beausjour. Shvativši da su doslovno opkoljeni, engleski guverner Roter Dinwiddie iz Virginije odlučio je napasti Francuze u dolini rijeke Ohio, a guverner William Shirley kod zaljeva Fundy.⁵⁷ Kako bi imali bolje uporište, Englezi su 1754. godine počeli graditi utvrdu u dolini rijeke Ohio. Da pomogne u izgradnji i osigura utvrdu u travnju 1754. godine na čelu odreda od 200 ljudi poslan je 23-godišnji George Washington, ali Francuzima je pripao prvi veliki uspjeh. Prije dolaska pojačanja osvojili su utvrdu i nazvali je Duquesne prema guverneru Nove Francuske. Washington gradi drugu utvrdu, Necessity, i nakon dolaska pojačanja opet kreće prema utvrdi Duquesne. Namjera je bila spriječiti dovršetak utvrde, ali su na šumskom području došli u kontakt s francuskim postrojbama predvođenima kapetanom De Villiersom i njihovim indijanskim saveznicima. Francuzi su zaustavili Engleze te su poslije uništili i utvrdu Necessity.⁵⁸ Britanskim vojnicima koji su se predali dopustili su da se povuku s osvojenog područja, a među preživjelim vojnicima bio je i George Washington.

---

⁵⁷ MARSTON 2002: 11.

⁵⁸ MARSTON 2002: 12.-13.

5.3. Način ratovanja, engleske i francuske jedinice

Glavna zbivanja su se odvijala uglavnom u Europi, ali su se sukobi proširili i na druge kontinente s različitom vegetacijom, krajolikom i klimom kojima se ratna taktika morala prilagoditi.

Vojnici su koristili muškete, dometa 200-300 koraka, pa su razrađene taktike na osnovi ovog oružja. Veliki napredak u ratovanju bio je početak korištenja bajuneta što je omogućilo vojnicima da lakše prijeđu na borbu prsa o prsa. Formacije su bile uglavnom linearne. Budući da su zapovjednici bili upoznati s nepreciznošću muškete igrali su na kartu masovnosti, odnosno što većeg broja ljudi u prvoj liniji. Vojska je bila podijeljena u linije, dok je prva linija punila muškete, druga linija bi preuzela čelni položaj i pucala.⁵⁹

To ponekad nije bilo moguće zbog loše discipline. Vojnici su morali biti pribrani i u situacijama kada su izgledali kao lake mete, a pucati tek nakon naređenja. Trening i obuka za dobivanje iskusnog vojnika trajala je i do pet godina⁶⁰ što na prostoru kolonija nije bilo moguće, a kolonisti su uglavnom bili organizirani u milicijske odrede. Artiljerija nije korištena u tolikoj mjeri kao u Europi.

Ovaj rat predstavljao je novi način ratovanja, poznat kao iregularno ratovanje. Glavno obilježje takvog ratovanja su male i lake trupe koje su se mogle boriti po teškom terenu.⁶¹ Većina vojnika zapravo su bili bivši trgovci koji su navikli prevaljivati velike udaljenosti po takvom terenu.⁶²

Na prostoru Sjeverne Amerike postojalo je malo cesta pa su rijeke i jezera bili glavni prometni pravci, a teren je diktirao strategiju rata i njegov napredak. Budući da se ratovanje razlikovalo od onog u Europi, u prednosti je bila ona država koja se brže prilagodila novim uvjetima i bolje iskoristila pomoć svojih indijanskih saveznika.⁶³ To je bio jedan od glavnih razloga zbog kojeg su Francuzi u početku pobjeđivali iako su bili brojčano nadjačani.

Britanski zapovjednici u Sjevernoj Americi s vremenom su stekli iskustvo te shvatili da moraju veću pozornost posvetiti organizaciji i iskorištavanju prostora. London je

---

⁵⁹ MARUŠIĆ 2012: 8.-9., MARSTON 2002: 14.

⁶⁰ MARSTON 2002: 15.

⁶¹ MARSTON 2002: 16.

⁶² MARUŠIĆ 2012: 9.

⁶³ MARSTON 2002: 17.

reorganizirao opskrbu, uložio sredstva u popravak cesta i osnovao skladišta u Halifaxu, New Yorku i Albanyju. Nakon poraza 1755. i 1756. godine Englezi su shvatili da moraju promijeniti taktiku pa su potpuno reorganizirali način i metode obuke, jedinice su podijeljene na manji broj vojnika (55 i 80 vojnika po regimenti).⁶⁴

Ti vojnici su se nazivali „rendžeri“ jer su bili prilagođeni ratovanju u šumama. Do 1759. godine broj rendžera narastao je do 1.000, a financirala ih je engleska vlada. Postupno su ih uklopili u redovne jedinice. Do 1759. godine Englezi su se uspješno prilagodili ratovanju u šumskim i ostalim otežanim okolnostima, a izravna posljedica toga bili su uspješni rezultati u sukobima s Francuzima.⁶⁵

Prosječni engleski bataljun imao je od 500 do 900 ljudi, a broj je varirao o broju novaka i bolesti. Englezi nisu imali stacionarnu vojsku na području trinaest kolonija. Kolonije su imale sedam regularnih postrojbi stacionarnih u Južnoj Karolini i New Yorku.

Do 1757. godine Englezi su na području kolonija imali više od 14.000 vojnika, a 1759. godine čak 24.000 vojnika.⁶⁶

Francuzi su više pozornosti posvetili strategijama ratovanja nego sposobnostima vojnika.

Glavni general Louis Joseph Montcalm nije se slagao s guvernerom Nove Francuske Pierre Francois de Rigaud Vaudreuilom kad je strategija bila u pitanju. Postojao je i antagonizam između Francuza rođenih u Francuskoj i onih rođenih u kolonijama. Montcalm je zagovarao prilagodbu vojnika na šumske uvjete ratovanja, dok je Vaudreuil bio pobornik tradicionalnog linijskog oblika ratovanja. Montcalm je isticao važnost obrambenih strategija budući da su bili malobrojniji od Engleza.⁶⁷ Od 1758. godine situacija na bojnopolju se dramatično promijenila. Englezi su se usavršili u šumskom ratovanju te su imali i odličnu opskrbu. Problem za Francuze predstavljao je nedostatak pojačanja pune dvije godine, od 1757. godine. Kad je počeo rat u Sjevernoj Americi, Francuzi nisu imali regularne trupe već samo marince francuske mornarice. Do 1757. godine 64 čete (svaka je imala oko 50-70 ljudi) osnovane su u Novoj Francuskoj, a još trideset ih je bilo u Louisiani. Tek su 1757. godine stigla pojačanja, njih 6.000. Disciplina među vojskom prve godine bila je veoma dobra, što je imalo veliki

---

⁶⁴ MARSTON 2002: 18.

⁶⁵ MARUŠIĆ 2012: 9.

⁶⁶ MARUŠIĆ 2012: 9.-10.

⁶⁷ MARSTON 2002: 21.-22.

utjecaj na pozitivne rezultate sukoba. Nakon nekoliko loših ishoda disciplina i red su se narušili, a dezertiranje je postao veliki problem, pa su Francuzi koristili civile (njih 15.000).⁶⁸

5.4. Tijek rata

*„My Lord, I am sure I can save this country, and no one else can.”—William Pitt
Said to the Duke of Devonshire in 1756, quoted in Horace Walpole, Memoirs of King George
II (Yale University Press, 1985), III, p. 1*

Nakon što je počeo rat s Francuskom, kolonisti su i sami uvidjeli da bez zajedničke suradnje svih kolonija i oviseći samo o britanskoj pomoći imaju male izgleda za pobjedu u ratu.

Iste godine kolonisti su pozvali na interkolonijalni kongres, sastanak predstavnika svih britanskih kolonija i šest savezničkih indijanskih plemena (Irokezi) s ciljem da se razvije plan za obranu od Francuza, poboljšaju odnosi s Indijancima i osigura njihovu lojalnost.⁶⁹ Kongres se sastao u Albaniju, New York, trajao je od 19. lipnja do 10. srpnja 1754. godine. Jedan od organizatora kongresa, Benjamin Franklin predložio je Albanijski plan Unije koji je bio fokusiran na dva prijedloga, stvaranje kolonijalnih obrambenih snaga i dodatne poreze pomoću kojih bi se platila obrana. Planom se predviđalo da predsjednik, kojeg imenuje kralj, treba surađivati s velikim vijećem delegata koje će izabrati pojedine skupštine i u kojem će svaka kolonija biti zastupljena razmjerno njenim financijskim doprinosima zajedničkoj državnoj riznici. To tijelo bi bilo zaduženo za obranu, odnose s Indijancima te trgovinu i naseljavanje zapada, a moglo bi nametati i poreze.⁷⁰

Udaljenost i teški uvjeti putovanja spriječili su sve predstavnike kolonija da sudjeluju na kongresu pa su sudjelovali predstavnici 7 kolonija. Iako su kolonisti prihvaćali potrebu za ujedinjenjem, nisu se slagali s uvjetima. S jedne strane kolonisti nisu htjeli prihvatiti dodatno porezno opterećenje niti središnjoj vlasti prepustiti ubiranje poreza i kontrolu nad razvojem zapadnih zemalja, a s druge strane britanska vlada nije htjela dopustiti veću samokontrolu kolonija. Iako se kongres razišao bez riješenih pitanja, ipak su položili temelj za buduće sastanke koji će dovesti do stvaranja ujedinjene države.

---

⁶⁸ MARUŠIĆ 2012: 10., MARSTON 2002: 23.-24.

⁶⁹ CINCOTTA(ur.) 1998: 43.

⁷⁰ CINCOTTA(ur.) 1998: 43.

Iako je bio dijelom Sedmogodišnjeg rata Francusko-indijanski rat je trajao devet godina i možemo ga podijeliti u tri faze. Napadom na Fort Duquesne započela je prva faza rata tijekom koje su ratna djelovanja bila ograničena na Sjevernu Ameriku. Tijekom prvih godina rata Britanija se uglavnom branila i bilježila gubitke. Pojačanja su bila malobrojna, vojska nije bila uvježbana i organizirana, a gotovo sva indijanska plemena osim Irokeza su ušla u savezništvo s Francuzima.

1755. godine britanski general Edward Braddock je poslan u osvajanje utvrde Duquesne, ali se prije toga sukobio s manjim odredom francuskih i indijanskih trupa. Iako su bili brojčano slabiji, Francuzi i Indijanci su brzo porazili Braddockove trupe.

Do 1756. godine napetosti u Sjevernoj Americi su prerasle u globalni sukob i započinje druga faza rata. Prethodni globalni sukobi su počinjali u Europi i proširili se u kolonije, ali ovdje imamo primjer sukoba koji je započeo u kolonijama i proširio se kroz Europu. Bitke između Britanije, Francuske, Španjolske i ostalih europskih sila eruptirale su Karipskom bazenu, Filipinima, Africi i Europi. Ovaj rat, koji je započeo u Sjevernoj Americi kao Francusko-Indijanski, u Europi je poznat kao Sedmogodišnji rat.

1756. godine britanski premijer je postao William Pitt (prilog 4, str.42).

Situacija u kolonijama promijenila se 1757. godine kada je odlučni William Pitt preuzeo vodstvo nad britanskim ratnim naporima i postavio osvajanje Kanade kao svoj krajnji cilj.⁷¹

Po prvi put, svi ratni naponi su bili u potpunosti pod britanskom kontrolom. Od kolonista je preuzeo svu opskrbu, opremu i vodstvo nad odredima što je uzrokovalo nezadovoljstvo i jaki otpor kolonista. Ipak, za vrijeme njegove administracije organizirala se britanska obrana pod vodstvom lorda Loudona i 1758. uspjeli su osvojiti utvrdu Duquesne. U čast premijera, utvrdu su preimenovali u Pittsburgh.

1758. godine Pitt je inicirao treću i završnu fazu rata. Doveo je velik broj pomoćnih trupa. Ublažio je mnoge odredbe na koje su se žalili naseljenici što je rezultiralo većom podrškom i povećanim brojem prijava u vojne redove. Gotovo trenutno prevaga u ratu je prešla na stranu Britanaca. Francuzi su sada bili brojčano još inferiorniji, a dodatne poteškoće je donijela i loša žetva. Nisu više mogli pružati snažan otpor britanskim trupama i milicijskim odredima.

---

⁷¹ SELLERS, MAY, MCMILLEN 1996: 25.

U srpnju 1758. godine dva britanska generala, Jeffrey Amherst i James Wolfe, osvojili su utvrdu Louisbourg. Nakon toga Pitt je odlučio osvojiti srce francuskih posjeda u Sjevernoj Americi, područje Montreala i Quebeca u Novoj Francuskoj. Zapovjedništvo nad napadom na Quebec dao je James Wolfeu. Iaku su u bitci poginuli Wolfe i francuski zapovjednik Montecalm, Francuzi su se predali 13. rujna 1759. godine, a bitka kod Quebeca je postala prekretnica u ratu.

Godinu dana kasnije, u rujnu 1760. godine, francuska vojska se i formalno predala Amhurstu u Montrealu, a Francuska je izgubila položaj kao značajna sila u Sjevernoj Americi.

Pariški mirovni ugovor 1763. godine potvrdio je da Francuska na području Sjeverne Amerike kontrolira samo dva mala otoka blizu Newfoundlanda.

5.5. Završetak rata i mir u Parizu

„Mir je nesiguran jer ponovno uspostavlja neprijatelja na njegovu prijašnju veličinu“ (William Pitt)⁷²

Pariškim mirom, potpisanim 1763. godine, Francuska se u korist Britanije odrekla cijele Kanade, Velikih jezera i doline uz gornji tok rijeke Mississippi. Britanija je dobila španjolsku Floridu, Louisiana je od Francuza prešla u posjed Španjolaca.

Rat u Sjevernoj Americi završio je padom Montreala, ali u Europi se nastavio još dvije godine. Mir u Parizu potpisan je 10. veljače 1763. godine između Francuske, Engleske i Španjolske. Englezima je pripao cijeli teritorij Sjeverne Amerike istočno od rijeke Mississippi, uključujući Ohio, Cape Breton i Quebec.⁷³

Poslije rata Francuska je dobila na upravljanje otoke u Atlantskom oceanu, St. Pierre i Miquelon. Španjolska je preuzela Filipine i Kubu u zamjenu za Floridu, koju su prepustili Englezima. Unatoč postignutom dogovoru, s više strana se vikalo da je riječ o izdaji, previše popustljivosti prema Francuskoj i previše vraćenog teritorija.⁷⁴

---

⁷² MARUŠIĆ 2012: 17.

⁷³ MARUŠIĆ 2012: 16., MARSTON 2002: 84.

⁷⁴ MARUŠIĆ 2012: 16.-17.

Samo u Sjevernoj Americi, britanski su se teritoriji više nego udvostručili. Uskom pojasu duž atlantske obale pridodana su prostranstva Kanade te teritorij između rijeke Mississippi i gorja Allegheny. Pučanstvo je do tada bilo uglavnom protestantsko i englesko, ali sad je obuhvaćalo i francuske katolike iz Quebeca te velik broj djelomično pokrštenih Indijanaca.⁷⁵

London je morao organizirati svoje goleme posjede, olakšati obranu, pomiriti interese različitih područja i naroda te ravnopravnije podijeliti troškove imperijalne uprave. Pobjeda u ratu otvorila je mogućnost daljnjeg naseljavanja unutrašnjosti kontinenta, ali isto tako bi morali preuzeti kontrolu i nad tim novozauzetim područjem.⁷⁶

Za obranu i upravu tako povećanog područja trebale su velike količine novca i osoblja.

Uz sve navedeno, najveći problem je predstavljao golemi dug nastao tijekom rata kojeg je vlada u Londonu nastojala što prije podmiriti. Tim novim zadaćama stari kolonijalni sustav nije bio dorastao.

Prvi veći problem bile su tisuće bivših francuskih podanika. Francuski naseljenici su ostali živjeti u Kanadi pa tako i danas čine značajnu manjinu u Quebecu i Montrealu. Kako bi naseljnike držali pod kontrolom, Britanci su cijelo vrijeme bili na oprezu i pribjegavali teškim odlukama u sprečavanju pobuna. Za primjer masovno su deportirali jednu grupu naseljenika, Akadijce, iz Nove Francuske i naselili ih u Louisianu, najviše oko New Orleansa. Tijekom vremena ime Akadijac preoblikovalo se u nama poznatije ime Cajun.

---

⁷⁵ CINCOTTA(ur.) 1998: 44.

⁷⁶ CINCOTTA(ur.) 1998: 44.

5.6. Doseljenici

„Kakav je, dakle, Amerikanac, taj novi čovjek?“ (francuski doseljenik i pisac Hector de Crevecoeur, oko 1782. godine)⁷⁷

Od četvrt milijuna 1700. godine, američko je stanovništvo naraslo na dva i pol milijuna do 1775. godine, što je predstavljalo otprilike trećinu stanovništva Engleske i Valesa. U početku, većina naseljenika je bila engleskog podrijetla. Useljavanje iz Engleske smanjilo se u drugoj polovici 17. st.⁷⁸

Velik porast stanovništva u 18. st. temeljio se na rastućem doseljavanju neengleza kojima se nije sviđala engleska kultura niti britanska vlast. Od osnutka Pennsylvanije 1680-ih, Pennove su reklame privlačile seljake iz ratom opustošene zemlje njemačkog Rajnskog područja.

Do 1770. godine bilo je oko 200.000 marljivih njemačkih farmera u sjevernoameričkim kolonijama.

Još je veća plima doseljenika počela pritjecati u prvim desetljećima 18. st. iz Ulstera, šest grofovija sjeverne Irske. Te su protestante škotskog podrijetla nazvali Škoto-Irci. Bili su koncentrirani duž granice kao prvi doseljenici farmeri i žestoki borci protiv Indijanaca. Kao ni Nijemci, nisu željeli biti podanici britanske vlasti.⁷⁹

Manje su skupine doseljenika iz Europe bili Nizozemci i francuski hugenoti. Hugenoti ili francuski protestanti počeli su napuštati Francusku kad je godine 1685. godine opozvan Nantski edikt i time završena vjerska tolerancija u toj većinskoj katoličkoj zemlji.

Doseljenici iz Europe u 18. st. uglavnom su bili iz nižih i srednjih slojeva. Gotovo polovica došla je kao ugovorne sluge. Neke su oteli i prodali u Americi trgovci ljudskom robom. Tisuće drugih, siročadi, djece iz siromašnih obitelji i zatvorenika, poslale su državne vlasti. Mnogi su se odlučili otići jer im je to bila jedina alternativa dugogodišnjem zatočeništvu ili smaknuću zbog nekog manjeg prekršaja. Oko 40.000 osuđenika bilo je transportirano u Sjevernu Ameriku u tijeku šest desetljeća prije Američke revolucije.⁸⁰

---

⁷⁷ SELLERS, MAY, MCMILLEN 1996: 27., CINCOTTA(ur.) 1998: 30.

⁷⁸ SELLERS, MAY, MCMILLEN 1996: 27., CINCOTTA(ur.) 1998: 30.

⁷⁹ SELLERS, MAY, MCMILLEN 1996: 27.

⁸⁰ SELLERS, MAY, MCMILLEN 1996: 28.

5.7. Indijanska pobuna 1763.-1764. i Akt o Proklamaciji

„Istina, duboki razlog naše ljudske agonije leži u tome što smo izgubili onu ljubav i poštovanje prema ljudskoj ličnosti i prema tkanju života i zemlje koje su američki Indijanci gajili kao središnju, svetu vatru sve od vremena prije kamenog doba. Naša je trajna nada da ćemo obnoviti tu svetu vatru u svima nama. To je naša jedina trajna nada.“ (John Colier, povjerenik za indijanska pitanja SAD)⁸¹

Drugi veliki problem bili su francuski indijanski saveznici. Nakon poraza Francuza njihovi saveznici ostali su bez potpore što je plemena poput Hurona ostavilo izvan britanske trgovačke mreže. Dok su Francuzi održavali i razvijali trgovinu s lokalnim plemenima, britanske kolonijalne vlasti su više truda ulagali u potpuno preseljenje autohtonog stanovništva i oslobađanje zemlje za naseljevanje bijelih kolonista.

Nakon što su kolonisti počeli zauzimati zemlju plemena Ottawa, poglavica Pontiac poveo je krvavu pobunu (1763.-1766.) koja je rezultirala smrću nekoliko tisuća vojnika i naseljenika. Uspješno su zaposjeli gotovo cijelo područje zapadno od gorja Appalachi osim tri britanske utvrde.⁸²

Britanci su odgovorili genocidnim činom. Indijancima su dali prekivače zaražene malim boginjama. Budući da nisu imali razvijenu otpornost na boginje, bolest je desetkovala indijanska plemena, a Britanci su opet dobili prednost, ali i shvatili da moraju biti oprezniji ako žele spriječiti buduća krvoprolića.

Treća grupa kojoj je vlast morala posvetiti povećanu pažnju, bili su sami britanski kolonisti koji su samovoljno pokušavali proširiti granice, zaposjesti više teritorija te agresivno nastupali prema domorodačkom stanovništvu.

Kralj George III. i njegov premijer George Grenville htjeli su preuzeti kontrolu i upravljati američkim kolonijama što je izazvalo nezadovoljstvo kolonista.⁸³

Britanska vlada čuvši Canassategov govor, poglavice Onondaga plemena i člana Irokeške konfederacije, bojala se ponovnog indijanskog ustanka poput Pontiacove pobune. 1763.

---

⁸¹ COLLIER 1968: 15.

⁸² SELLERS, MAY, MCMILLEN 1996: 42.

⁸³ SELLERS, MAY, MCMILLEN 1996: 40.-43.

godine donijela je Akt o proklamaciji kojim su ograničili prodor naseljenika preko gorja Appalachi te ih time pokušavali spriječiti da se naseljavaju na indijansku zemlju.

Također, prema proklamaciji kolonisti su preko povećanih poreza trebali financirati 10.000 stalnih vojnika. Akt je vlada u Londonu izdala i iz druga dva razloga. Nadala se da će zadržavanjem kolonista bliže obali čvršće ih povezati s Engleskom, ali isto tako da će od tih kolonista lakše naplatiti povećani porez i namiriti golemi dug koji se nagomilao tijekom rata.

Akt o proklamaciji nije postigao željeni efekt. Kolonisti su bili uvjereni da su riskiranjem svog života u stranoj zemlji zaradili pravo na proširenje na zapad. Otvoreno su zanemarivali odluku i nastavili se širiti na zapad, osnivati nova naselja i bili sve samostalniji. Akt je isto tako na površinu izbacio druge prepreke i stare zamjerke. Kolonisti koji su se borili uz Britance, smatrali su ih pretjerano formalnima i neprilagodljivima. Kolonisti su preferirali gerilske taktike, dok se Britanci preferirali organiziranu bitku na bojnom polju. Također su u svojim kućama bili prisiljeni uzdržavati vojnike tijekom rata. Britanci su bili nezadovoljni nespremnošću samih kolonista da osiguraju vojsku i opskrbu te činjenicom da su se mnogi obogatili trgujući sa neprijateljima. Kap koja je prelila čašu je bila odluka da kolonisti svojim porezima plaćaju ratne dugove.⁸⁴

Dodatnu zabrinutost među britanskim naseljenicima prouzročila je britanska autoritativna vladavina u Kanadi. U Kanadi su bile ukinute mnoge slobode, poput suđenja pred porotom, što je uzrokovalo strah kolonista da bi kruna mogla nametnuti slična pravila u Novoj Engleskoj.

Za koloniste rat je bio znak da više nisu samo preseljeno europsko stanovništvo nego društvo s svojom tradicijom, običajima i identitetom koji se razlikovao od njihove matične zemlje. Shvatili su da imaju snagu i resurse kako bi nastupali samostalno i neovisno o britanskoj pomoći. U jednom trenutku britanska vlada je bila važan izvor pomoći i zaštite kolonijama, ali s vremenom su je počeli gledati kao smetnju čiji su zahtjevi za porezima postali prepreka razvoju.

---

⁸⁴ MARSTON 2002: 90., CINCOTTA(ur.) 1998: 61.

6. EKONOMSKE I DRUŠTVENE POSLJEDICE RATA

Canasatego's speech, "the Native American's believed they had no right to settle, and their way of living was also in jeopardy."

Francusko-indijanski rat je sve strane ostavio s velikim ljudskim i financijskim gubicima, ali je Britanija zauzela najveći dio Novog Svijeta i uspostavila svoju kontrolu. Isto tako, izmijenio je političke, ekonomske i ideološke odnose između Britanije i američkih kolonija te gotovo udvostručio britanski nacionalni dug.

Problem je bio u tome što je osim povećanja duga, englesko vodstvo zamjeralo kolonistima da im tijekom rata nisu u dovoljnoj mjeri pomogli vojno i ekonomski. Isto tako prevladavalo je mišljenje da su u usporedbi sa engleskim zemljoposjednicima doseljenici bili praktično bez poreza i da iz tog razloga moraju snositi veći dio poreznog tereta.⁸⁵ Britanija je htjela čvrsto držati pod kontrolom kolonije, a time i Sjevernu Ameriku što je dovelo je do vladinog mišljenja da bi centralna vlast nad kolonijama trebala biti u Londonu.

Za Indijance nastanjene u dolini rijeke Ohio britanska pobjeda je bila katastrofalna. Plemena koja su se borila na strani Francuza sada su trpila nepovjerenje i neprijateljstvo Engleza dok Irokeška konfederacija koja je bila engleski saveznik nije prošla mnogo bolje. Savez se raspao, a idućih 50 godina Irokezi su bezuspješno pokušavali vratiti kontrolu nad dolinom rijeke Ohio, ali se nisu mogli suprotstaviti bijelim protivnicima.

Nakon što je Francuska uklonjena s većeg dijela Sjeverne Amerike, unutrašnja prostranstva su bila otvorena za kolonizaciju. Britanska vlada je odlučila drugačije.

Nije htjela još jedan indijanski ustanak, htjeli su kontrolirati kretanje populacije i George III. je izdavanjem kraljevske proklamacije pokušao ograničiti širenje američkih kolonija prema zapadu (prilog 5, str.43).

Nakon pobjede nad Francuzima kolonisti su smatrali da ih proklamacijom Britanci samo iskorištavaju te spriječavaju u nastojanjima da osvoje zapad.

To je doduše bila istina jer su Britanci osim već spomenutog povisivanja poreza, uveli i nove poreze na uobičajene predmete namjeravajući dodatnim porezima financirati vojne postrojbe

---

⁸⁵ SELLERS, MAY, MCMILLEN 1996: 42.

na tlu Sjeverne Amerike. Želeći imati pojačan nadzor nad trgovinom uveli su svoj monopol u svim ekonomskim aspektima.

Jedan od najomraženijih poreza bio je *Sugar Act* (Zakon o šećeru) donesen 1764. godine, kojim su uvedeni izmijenjeni porezi na uvoz šećera i melase te osiguranje da sva roba dolazi kroz britanske luke čime su htjeli spriječiti kolonije da trguju s drugim zemljama. Nove carine na melasu bile su dvostruko niže od prijašnjih, ali puno strože primjenjivane. Uvedeno je više kontrola s ciljem sprječavanja krijumčarenja. Zabranjen je uvoz stranog ruma i uvedeni su porezi na luksuzne proizvode poput vina, kave, svile i platna.⁸⁶

Jednako omražen bio je *Stamp Act* (Zakon o biljezima/žigovima) donesen 1765. godine, po kojem su materijali tiskani na području kolonija morali biti označeni biljezima koji su potvrđivali da je plaćen porez.⁸⁷ Zakon o biljezima je opteretio sve koji su se bavili nekim oblikom poslovanja. Financijski su ga osjetili novinari, činovnici, odvjetnici i trgovci.⁸⁸

Kolonisti su smatrali da imaju pravo sami sebi razrezivati poreze. U New Yorku 1765. godine na Kongresu o Zakonu o biljezima predstavnici kolonija izrazili su odanost kralju, ali su Parlamentu opozvali pravo na oporezivanje doseljenika.⁸⁹

Ubrzo su se kolonisti odlučili i boriti protiv nepravednih represija. Kao glavno oružje, koristili su bojkot, nisu uvozili i konzumirali britanske proizvode što je štetilo trgovačkim i ekonomskim odnosima obje zemlje. Parlament je 1766. godine bio prisiljen opozvati Zakon o biljezima, ali se nije odrekao prava na oporezivanje doseljenika. Iduće godine, uz pomoć ministra financija Charlesa Townshenda, Parlament je donio takozvane Townshendove zakone koji su nametnuli poreze na prihod za cijeli niz artikala koji do tada nisu bili oporezivani.⁹⁰

Doseljenici se vraćaju već iskušanom oružju, bojkotu britanske robe i protestima. Narednih godina ponovno je uslijedilo povlačenje zakona i donošenje novih što je uzrokovalo sve jače zaoštrenje odnosa s matičnom zemljom.

---

⁸⁶ SELLERS, MAY, MCMILLEN 1996: 42., CINCOTTA(ur.) 1998: 62.

⁸⁷ SELLERS, MAY, MCMILLEN 1996: 42.-43.

⁸⁸ CINCOTTA(ur.) 1998: 63.

⁸⁹ SELLERS, MAY, MCMILLEN 1996: 43., CINCOTTA(ur.) 1998: 64.

⁹⁰ SELLERS, MAY, MCMILLEN 1996: 43.

Jedna od najvažnijih stvari koje je rat izmijenio na području trinaest kolonija je način na koji kolonije vide same sebe. Prije rata kolonije su živjele u suživotu, ali je postojalo međusobno nepovjerenje i oprez. Sada su prvi put bile ujedinjene protiv zajedničkog neprijatelja te počele shvaćati da zajedničkim djelovanjem predstavljaju silu koju se više ne može podcijeniti.

Kada uzmemo u obzir sve navedeno, jedino što možemo zaključiti je da su proklamacija, novi zakoni i porezi s vremenom prouzročili još jedan sukob između kolonista i britanske vlade koji će u budućnosti neizbježno dovesti do rata.

6.1. Stanje u Europi i kolonijama nakon rata te reakcije i stav

*„The natives grieve when the White Men leave their huts
Because they're obviously... definitely...Nuts!*

*Mad dogs and Englishmen go out in the midday sun*⁹¹

Do 18. stoljeća Britanija se već obračunala s većinom kolonijalnih suparnika i učvrstila svoju poziciju na više kontinenata, no Francuska je i dalje predstavljala snažnog protivnika.

Na europskom kontinentu Francuska se povezala sa Austrijom, Rusijom te Švedskom i stupila u rat protiv pruskog kralja Fridrika II. Engleska potpomaže Prusiju računajući da će Fridrik II. u savezništvu s nekoliko manjih njemački država moći odolijevati saveznicima.

Kada je rat započeo, London je odlučio koristiti već iskušanu strategiju koje se sastojala od održavanja jake flote i snažnih kolonijalnih snaga širom svijeta u koje se uključivalo i domorodačke snage, dok bi se u Europi oslanjali na nekog od saveznika i pomagali ga po potrebi. Britanija je odmah po izbijanju rata proglasila pomorsku blokadu i koristeći svoju jaku ratnu flotu bombardirala neprijateljske luke.

Tijekom rata sreća se okretala i doslovno pratila odvažne.

Francuzi su planirali masovnu invaziju preko Kanala, ali je britanska mornarica nanijela francuskoj mornarici nekoliko teških poraza i planovi za invaziju su propali.

Fridrik II. je odvažno koristio sve poznate vojne trikove, iskazao vojnu i taktičnu superiornost svojih časnika i vojnika te odolijevao puno jačem protivniku.

---

⁹¹ Pjesmu je napisao Noël Coward, prvi put je izvedena u New Yorku 1931.
Na šaljiv način opisuje engleske vojnike dok čuvaju svoje kolonijalno carstvo
<https://www.youtube.com/watch?v=z2YvYiWtovM>

1760. godine u bitci kod Leignitza pobijedio je trostruko jaču savezničku vojsku, ali uslijed velikih gubitaka nije više imao mogućnost pružati otpor. Englezi su računali da je pruski poraz neizbježan no u prosincu 1761. godine umire ruska carica Elizabeta, a nasljeđuje je Petar III. Novi car je odgojen u njemačkom duhu i imao je veliko poštovanje prema ruskom kralju te je ubrzo sklopio primirje, povukao vojsku i posredovao u sklapanju mira između Prusije i Švedske.

U isto to vrijeme, Englezi postižu uspjehe u borbi protiv Francuza na američkom kontinentu, ali i u drugim kolonijalnim posjedima te zauzimaju i francuski Senegal. Za razliku od europskog, kolonijalni rat vodio se uglavnom između Velike Britanije i Francuske. Francuskoj je pomoć pružala Španjolska, a Britaniji Portugal. Sukobi su na američkom tlu završili ranije nego na ostalim kontinentima gdje je engleska vojska odnijela premoćnu pobjedu te zauzela veći dio francuskih kolonija.⁹²

Mirom u Parizu četiri godine nakon završetka sukoba na američkom tlu, Engleska je dobila francusku Kanadu i španjolsku Floridu, kao i istočnu Indiju i dio španjolskih kolonijalnih posjeda te se definirala kao gospodar dvije trećine europskih kolonija. Na europskom kontinentu stvorena je žarišna točka iz koje će nastati novo Njemačko carstvo.

Francuska je nakon poraza izgubila gotovo sve svoje kolonijalne posjede i ušla u krizu koja je 1789. dovela do revolucije i niza ratova.

Velika Britanija je neosporivo i čvrstom rukom vladala golemim kolonijalnim carstvom još stoljeće i pol dok se sukobi europskih sila oko raspodjele kolonijalnih posjeda nisu rasplamsali u Velikom („Prvom svjetskom“) ratu. Britanija je podnijela velike ljudske i financijske gubitke. Ista situacija se ponavlja tijekom i nakon Drugog svjetskog rata nakon čega je Britanija prisiljena garantirati neovisnost dijelu svojih kolonija.

Kolonijalno carstvo se počelo nezaustavljivo raspadati.

---

⁹² MARUŠIĆ 2012: 17.

7. ZAKLJUČAK

Kada uzmemo u obzir da su se ratna događanja proširila gotovo cijelom današnjom Sjevernom Amerikom, dijelom Južne Amerike, Europom, Afrikom i Azijom nemoguće je poreći da se radi o Prvom svjetskom ratu, a kako se ovaj rat vodio gotovo na svim kontinentima, može se reći da je sukob iz osamnaestog stoljeća po rasprostranjenosti nadmašio one iz dvadesetog.

Moćne europske države bile su kolonijalni gospodari gotovo cijelog neeuropskog svijeta. Kolonije, domorodačko stanovništvo, ali i same koloniste matične zemlje su maksimalno iskorištavale s ciljem punjenja riznice kako bi mogli financirati naredne ratove i opet proširiti svoj teritorij.

Između europskih država prije Sedmogodišnjeg rata, kao i prije Prvog svjetskog rata, vođen je niz ratova diljem Europe i u kolonijalnim posjedima. Ti ratovi samo su povećavali napetost, koja je kulminirala svjetskim ratom. Iz sukoba su nastali temelji za jedno novo svjetsko kolonijalno carstvo, novo europsko carstvo, ali i za novu naciju na novom kontinentu. Možemo li uopće govoriti o mladoj naciji ili samo produžetku Europe?

Englesko-francuski ratovi pokazali su kako su u početku kolonije počele surađivati zbog pojave zajedničkog neprijatelja, ali je postojalo međusobno nepovjerenje i oprez. Kako su se ratni sukobi nastavljali, kolonisti su shvatili da zajedno predstavljaju silu koju se više ne može zanemariti. Kada je London nakon rata uveo nove poreze samo je učvrstio uvjerenje da kolonije trebaju djelovati zajedno što je, kratko rečeno, samo po sebi bio poticaj za nastanak nove nacije. Da li se ta nova nacija razlikuje od matične zemlje koja ih je iskorištavala?

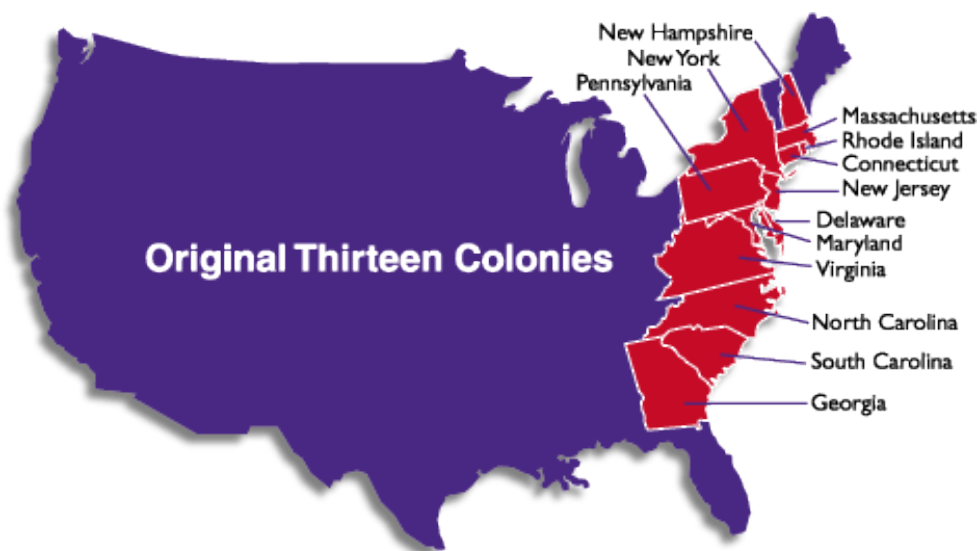
Kada je riječ o odnosu Britanaca prema Indijancima, nedvojbeno je da su im Indijanci bili samo sredstvo, a ne iskreni prijatelji. Danas ih romantiziraju, ali se postavlja pitanje da li je riječ o osjećaju krivnje zbog njihova iskorištavanja i istrebljivanja?

Novonastala federacija sudjelovala je u atlantskoj trokutnoj trgovini koju je karakterizirao izvoz manufakturnih proizvoda u Afriku u zamjenu za crnačke robove koji su završili na plantažama u Americi.

Moj diplomski rad ovime završava, ali znatiželjna osoba može nastaviti pronalaskom odgovora na brojna ovdje tek postavljena pitanja.

8. SLIKOVNI PRILOZI

PRILOG 1.

Preuzeto sa:

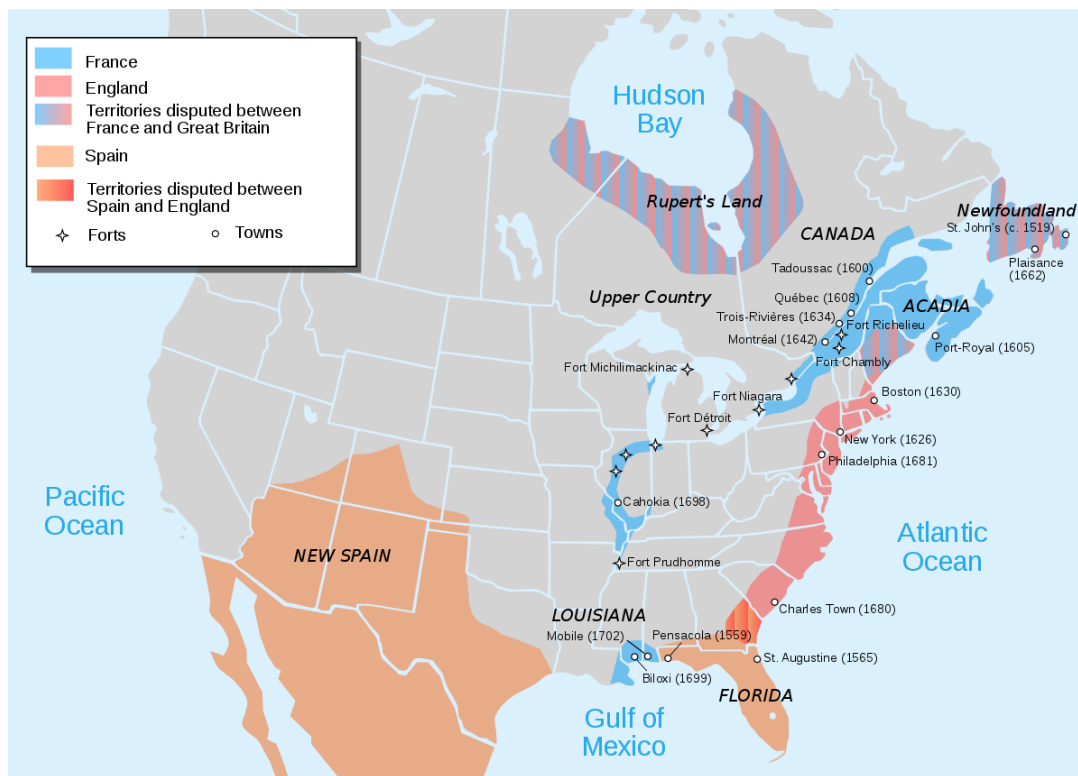
<http://www.worldatlas.com/webimage/countrys/namerica/usstates/colonies.htm>

PRILOG 2.

Preuzeto sa: <http://iroquoisvalleyfarms.com/history-of-the-iroquois-confederacy/>

PRILOG 3.

European colonization of North America, 1702. Preuzeto sa:

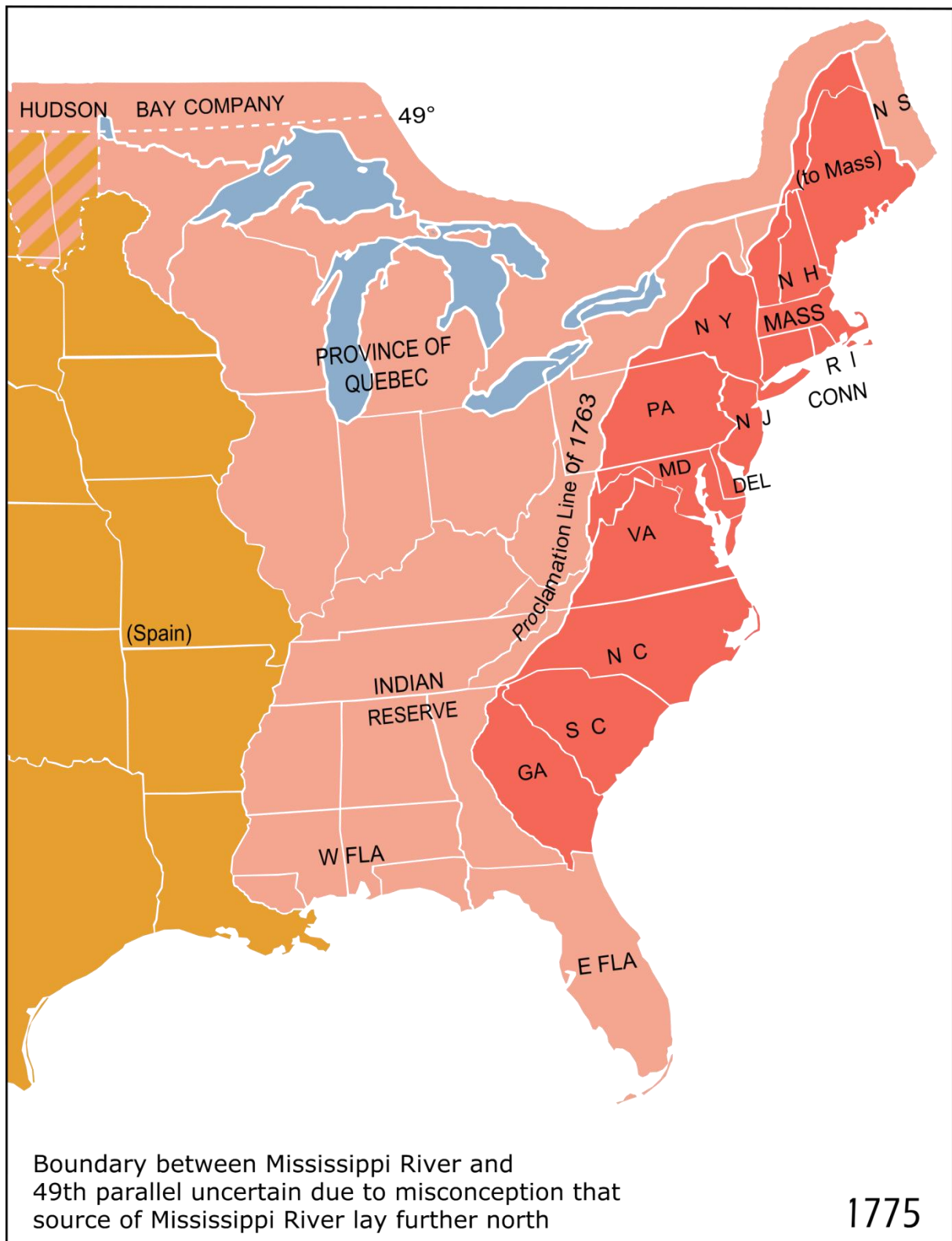
https://en.wikipedia.org/wiki/Queen_Anne%27s_War

PRILOG 4.

William Pitt: https://en.wikipedia.org/wiki/William_Pitt,_1st_Earl_of_Chatham

PRILOG 5.

Royal Proclamation of 1763: https://en.wikipedia.org/wiki/Royal_Proclamation_of_1763

9. LITERATURA

Cincotta, Howard (urednik). 1998. *Američka povijest: kratki prikaz*. Zagreb: Informativna agencija SAD

Collier, John. 1968. *Indijanci obiju Amerika*, Zagreb: Matica hrvatska

Grafenauer, Bogo i dr. 1986. *Atlas svjetske povijesti; The Times*. Zagreb, Ljubljana: Cankarjeva založba

Marušić, Duško. 2012. *Englesko-francuski sukob u Americi tijekom Sedmogodišnjeg rata*. U *Povijesni zbornik*, ur. Dubravka Božić Bogović, 99-118. Osijek: Filozofski fakultet, Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku, Udruga povjesničara Slavonije i Baranje

Marston, Daniel. 2002. *The French-Indian War 1754-1760*. New York: Osprey Publishing

Sellers, Charles, Henry May, Neil R. McMillen. 1996. *Povijest Sjedinjenih Američkih Država*. Zagreb: Barbat

Crane, Verner W. 1919. The Southern Frontier in Queen Anne's War. *The American Historical Review*. Vol. 24: 379-395.

INTERNETSKI IZVORI:

Blood and Betrayal: King Philip's War, <http://www.historynet.com/blood-and-betrayal-king-philips-war.htm> (posjet 18.09.2016.)

Father Rale's War, <https://www.onwar.com/aced/chrono/c1700s/yr20/fatherraleswar.htm> (posjet 18.09.2016.)

French And Indian Wars, <http://www.let.rug.nl/usa/essays/before-1800/french-and-indian-wars/> (posjet 18.09.2016.)

French iroquois wars. <http://www.raogk.org/military-records/french-iroquois-wars/> (posjet 22.09.2016.)

King-Georges-War, <http://www.usahistory.info/colonial-wars/King-Georges-War.html> (posjet 20.09.2016)

King George's War, <http://www.u-s-history.com/pages/h847.html> (posjet 20.09.2016)

King George's War, <https://www.britannica.com/event/King-Georges-War> (posjet 20.09.2016)

King Philip's War, <http://www.history.com/topics/native-american-history/king-philips-war> (posjet 18.09.2016.)

King Philip's War, <https://www.britannica.com/event/King-Philips-War> (posjet 18.09.2016.)

King Philip's War, https://en.wikipedia.org/wiki/King_Philip%27s_War (posjet 18.09.2016.)

King Philip's War , <http://rjohara.net/gen/wars/philip> (posjet 18.09.2016.)

King William's War, <http://www.usahistory.info/colonial-wars/King-Williams-War.html> (posjet 20.09.2016)

King William's War, <https://www.britannica.com/event/King-Williams-War> (posjet 20.09.2016)

King William's War, https://en.wikipedia.org/wiki/King_William%27s_War (posjet 20.09.2016)

Pontiacs War, <https://www.britannica.com/event/Pontiacs-War> (posjet 17.09.2016)

Queen Anne's War, <https://www.britannica.com/event/Queen-Annes-War> (posjet 20.09.2016)

Queen Anne's War, <http://rjohara.net/gen/wars/anne> (posjet 20.09.2016)

Queen Anne's War, https://en.wikipedia.org/wiki/Queen_Anne%27s_War (posjet 20.09.2016)

Queen Anne's War , <http://americanhistory.about.com/od/colonialamerica/a/Queen-Annes-War.htm> (posjet 23.09.2016)

Quotations from William Penn, <http://www.ushistory.org/penn/quotes.htm>
(posjet 15.09.2016)

The growth of Anglo French rivalry , <https://www.britannica.com/place/Canada/The-growth-of-Anglo-French-rivalry#ref477595> (posjet 22.09.2016)

Treaty of Aix-la-Chapelle, <https://www.britannica.com/event/Treaty-of-Aix-la-Chapelle>
(posjet 22.09.2016)

War of the Grand Alliance, <https://www.britannica.com/event/War-of-the-Grand-Alliance>
(posjet 22.09.2016)

War of Jenkins Ear, https://en.wikipedia.org/wiki/War_of_Jenkins%27_Ear (posjet 22.09.2016)

Wabanaki Confederacy, <http://www.native-languages.org/wabanaki.htm> (posjet 19.09.2016)